

PADOVA
Storia e
Diritto
Economico

IL DIRITTO

229

55-

F-ANT.V.C.73
REC 36864

to. un. 1982

PROLEGOMENA IVRIS NATVRALIS

IN VSVM AVDITORVM
AVCTORE

GOTTFRIEDO ACHENWALL D.

CONSIL. REG. AVL. ET PROF. IVRIS NATVRAL.
ATQVE POLITIC. PVBL. ORDIN. IN ACAD.
GEORGIA AVGVSTA.

CVRATIVS EXARATA
ET QVINTVM EDITA.

R. UNIVERSITÀ DI PADOVA
ISTITUTO
di
FILOSOFIA DEL DIRITTO
e di
DIRITTO COMPARATO

GOETTINGAE
SVMTIBVS VICTORINI BOSSIEGELII
clb Idcc LXXXI.

1.0-

PROLEGOMENA
IVRIS NATVRALIS

IN USVM AVDITORVM

AVCTORE

GOTTFRIDO ACHENWALL D.

COND. REG. AVCT. ET PROF. IVRIS NATVRALIS.

AVCTORE POLITICE PVRB. ORDIN. IN ADAM.

GEORGIA AVGVSTA.

CURATIVE EXARATA

ET QVINTEM EDITA.

UNIVERSITATE WILHELMINA

INSTITUTO

IN GEORGIA AVGVSTA

IN COMPARATIONE

GOTTFRIDAE
SAMUELIS VICTORINI BOSSIGELII

MDCCCXXXII

AD LECTOREM.

Animus est, in prolegomenis hīs
ce exponere ea argumenta phi-
losophica, quibus ad iura atque ad
obligationes naturales speciales
tum rectius stabiliendas tum ple-
nius perspiciendas via paratur,
mittenda est singularum Iurispru-
dentiae Naturalis partium tractati-
oni, ut legum aeternarum qua-
rumcumque rationes vltiores et
primariae, vnde singulae legis cu-
iuslibet ratio proxima, suo quae-
que loco commemoranda, proma-
nat, intelligantur, earumdemque
simul nexus atque systema mente
comprehendatur. Itaque ad duo
potissimum capita redeunt, quae
hoc opusculo tradere constitui-
mus: explicanda nimirum sunt
tum principia illa generaliora,
quibus, e disciplinis Philosophiae
* 2 supe-

superioribus repetitis, innititur
tamquam fundamento suo Iuris-
prudentia Vniuersalis; tum vero
ea etiam, quae ad genuinum Iuris
Naturalis conceptum efforman-
dum pertinent, quaeque genera-
tim et in vniuersum hanc scienti-
am concernant, excutienda.

Atque haec Prolegomena, quae
Elementorum Iuris Naturalis no-
strorum opere haecenus contine-
bantur, nunc ab isto corpore se-
iungere, singularique libello in pu-
blicum emitere visum est, quod,
curatius et magna ex parte denuo
exarata, ampliora exstiterit, quam
quae vna cum ipso Iuris Naturalis
systemate integro, iisdem praele-
ctionibus, intra semestre absoluen-
dis, possent pertractari, eamque
ob causam peculiaribus etiam a-
croasibus manent destinata. D.
Gottingae, d. XX. Iul. ann. C. N.
MDCCLVIII. CON-

CONSPECTVS

PROLEGOMENORVM

IVRIS NATVRALIS.

GENERALIOR.

Vt ratio atque ordo dicendorum facilius perspicatur, sequentia praecipuis notari merentur.

1. **IVS NATVRALE**, cuius Prolegomena hic sistimus, per totum elementorum nostrorum systema *scientiam legum naturalium perfectarum* denotat, quo significato speciatim etiam **IVS NATVRALE STRICTVM** seu **COGENS** appellari solet.

2. **LEX** generatim est propositio obligationem enuncians, ideoque omnis legum Iuriumque generis cognitio pro fundamento habet notionem **OBLIGATIONIS**. Inde ratio inscriptionis capitulum: de **OBLIGATIONE**, **OBLIGATIONE NATVRALI** cet. patescit.

3. Obligatio duo habet connexa, alterum antecedens, *actionem liberam*; alterum consequens, *imputationem*. Hinc agimus,

CONSPECTVS.

- IV. diuisione 19.
- V. efficiendae ratione s. obligandi modis 20.
- VI. Quantitate 21.
- VII. existentia 22.
- VIII. principio flendi et cognoscendi 23 cum conclusionibus praecipuis 24.
- IX. collisione cum alia obligatione et lege 25.
- X. relatione ad actiones, vnde harum dimanant variae species 27.

CONSPECTVS CAP. III.

de Imputatione.

- I. in genere de imputatione, eiusque
 - 1. notione cum connexis 27-29.
 - 2. requisitis, quae sunt eadem cum requisitis ratiocinii 30. quoad
 - A. materiam seu praemissas
 - a. minorem, factum 31.
 - b. maiorem, legem 32.
 - B. formam seu modum concludendi 33.
- II. in specie de imputatione in poenam eiusque
 - 1. differentia pro diuersitate factorum, quibus lex violatur, s. factorum minus rectorum, prouti haec facta

A.

CONSPECTVS.

A. generatim continent defectum reſtitu-
dinis

- a. inuincibilem 34.
- b. vincibilem ſeu reatum 35, vel cul-
pam vel dolum 36.

B. ſpeciatiim.

- a. ex ignorantia patrantur 37.
- b. contra legem ſunt praeceptiuam 38.
- c. per ſe non libera 39.
- d. inuita 40.

2. quantitate 41, cum generali conſuſione
de duplici legis cuiusque virtute 42.

CONSPECTVS CAP. IV.

de obligatione morali.

Traduntur notiones genuinae

I. obligationis moraliſ et legis moraliſ 43.

II. terminorum connexorum

1. generalium, ſc. eius, quod eſt moraliter
impoſſibile, mor. poſſibile, mor. neces-
ſarium et facultatiſ moraliſ 44. cum co-
rollariis 45.

2. ſpecialium, ſc. actionum, differentium
pro diuerſo earundem ad leges mora-
les

CONSPLECTVS.

les habitu, vnde euadunt moraliter illicitae vel licitae, mor. indifferentes vel morales, mot. malae vel mor. bonae 46. 47. cet. cum corollariis 48.

CONSPLECTVS CAP. V.

de obligatione naturali.

I. Generatim de obligatione naturali, legemat. et Iura Nat. quoad eius

1. notionem 49. 50. 51.
2. existentiam 52. 53. 54.
3. vim obligandi 55. 57.
4. principia
 - A. in genere, principium fiendi, princip. cognoscendi primum 58. et fontem cognitionis vniuersalem 59.
 - B. in specie, principia cognosc. generaliora e primo promanantia 60.
5. relationum ad actiones humanas, vnde enascuntur species
 - A. actionum variae 61.
 - B. officiorum naturalium 62.
6. denominationem, quatenus Ius Nat. recte appellatur

CONSPECTVS.

A. Ius 63.

B. Ius rationis 64.

C. Ius Naturale 65. cum corollario de eius valore citra promulgationem 66.

D. Ius Necessarium, Vniuersale, Immutabile, Aeternum 67.

7. praemia et poenas

A. in genere 68.

B. in specie 68.

a. voluptatem et taedium 69.

b. conscientiam bonam et malam 70.

c. habitus moraliter bonos et habitus prauos 71.

d. existimationem bonam et malam 72.

e. expectationem felicitatis vel infelicitatis maioris in vita futura 73.

unde quaedam colliguntur 74-76.

8. gradationem atque hinc collisionem officiorum

A. in genere moralium 77. 78.

B. in specie

a. naturalium inter se innicem 79.

b. naturalis officii cum officio morali positiuo 80.

CONSPECTVS,

II. Speciatim de officiis naturalibus

1. erga alios seu socialitatis, h. e. iis, quae
proficiunt ex societate hominum vniuer-
sali,

A. de societatis Vniu. notione latiori 82.
et strictiori 83.

B. de officiorum socialitatis

a. principiis generalioribus 84. 85.

b. vi obligandi 86.

2. erga se ipsum 87. et eum iis connexis

A. iuribus 88. iisque respondentibus

B. obligationibus aliorum 89, vnde na-
scitur notio legis iubentis et permitten-
tis 90.

III. specialius de Iure Nat., qua scientia legum
socialitatis, applicato ad statum hominum

1. naturalem, vnde Ius mere Naturale,

2. socialem,

A. in genere, vnde Ius Sociale Vniuersa-
le 91. 92. 93.

B. in specie ad

a. familiam, vnde Ius societatum do-
mesticarum Vniuersale,

b. Ci-

CONSPECTVS.

b. Ciuitatem, vnde Ius Cinitatis Vni-
uersale 94. 95, et speciatim Ius Gen-
tium Vniu. concipitur 96. 97.

CONSPECTVS. CAP. VI.

de obligatione perfecta.

I. In genere diuisio traditur

1. obligationis nat. in perfectam et imper-
fectam 98.

2. legis natur. in perfectam et imperfectam,

3. Iuris obiectiue sumti Nat. in Cogens et
Non-Cogens 99.

4. iuris subiectiue sumti nat. in strictum seu
perfectum et imperfectum 100.

II. In specie Ius naturae Cogens

1. definitur 101.

2. probatur e iure nat. stricto cuiusque in sui
conseruationem 102-105.

3. indeque deducuntur

A. obligationis perf. limites

1. ad facienda quaedam dumtaxat offi-
cia erga alios 106.

2. ad reliqua officiorum nat. genera ne-
mini extorquenda 107.

CONSPECTVS.

B. iuris stricti extensio

1. ius securitatis

2. ius defensionis

3. ius puniendi §. 109.

C. Iuris Cogentis et reliqui Iuris Naturalis convenientia et differentia 110.

CONSPECTVS CAP. VII.

de obligatione externa.

Exponuntur

I. generatim

1. notio obligationis externae 111. 112.

2. differentia obligationis, officii, legis, iuris subiectivae et obiectivae summi *externorum* ab *internis* 113.

II. Speciatim Iuris Externi

1. terminologia seu notiones terminorum Iuris Ext. generaliorum

A. communium, eius scil. quod vocatur

a. necessarium, possibile, impossibile *legaliter* tale, ut et facultatis *legalis* 114.

b. obligatorium, debitum, praeceptum, indifferens *et. externe* 115.

c. iustum atque iniustum *externae* 116. 117.

B.

CONSPECTVS.

B. priorum, quo pertinet quid dicatur

a. laesio et iniuria 118.

b. suum et ius suum 119.

c. suum et ius suum alteri tribuere et minus tribuere 120. 121.

d. proprietas

z. late dicta 122.

β. stricte, communioni opposita 125.

e. damnum 126-128.

a. finis et vis obligandi atque imputandi 129.

CONSPECTVS CAP. VIII.

de obligatione perfecta qua obligatione externa.

I. Docetur

1. in genere, quomodo ad Ius N. Cognos applicati possunt principia Iur. Ext.

A. notiones et terminologia 130.

B. propositiones generaliores ratione

a. obligationum perf. 131.

b. iurium nat. strictorum 132.

2. in specie, quomodo inde concipiatur

A. extensio notionum

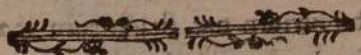
a. iuris

CONSPECTVS.

- a. iuris securitatis 132.
 - b. iuris defensionis 133.
 - c. iuris puniendi, quod praeflat vocare ius vindictae 134.
 - d. iuris cogendi 135, quo tamen et ius ad remedia leuiora continetur 136.
- B. vis imputandi I. N. Stricti 137. 138.
- C. coactio iusta aduersus eum, cuius factum laedens non est imputabile 139.
- D. discrimen inter ius Nat. Strictum et quo Ius Nat. reliquum 140. 141.

II. Applicatur haec theoria ad collisionem officii necessitatis

- 1. cum officio amoris 142.
- 2. cum officio ad vitam conseruandam 143. 144, vnde nascitur fauor necessitatis 145. 146, 147, cuius vsus
 - A. per se est naturaliter licitus 148.
 - B. respectu tamen alterius laesio 149.

PROLEGOMENA
IURIS NATURALIS,
CAPVT I.

DE
ACTIONIBVS HOMINIS
LIBERIS,

§. I.

Homo constituitur corpore organico & anima variis facultatibus instructa, archissimo unitis inter se commercio, mediante quo efficitur mirifica hominis ad edendas innumeras actiones aptitudo, & quidem ad ACTIONES tum EXTERNAS, quae sensu externo aliorum percipi possunt, tum INTERNAS, quae ita percipi nequeunt. Istae motu organorum corporis peraguntur, hae sola vi animae,

§. 2.

Quod vero speciatim animam nostram concernit, ipsi compedit tum cognoscendi quaedam seu *cognoscitiua facultas*, tum etiam *appetitiua*, appetendi nimirum, quod nobis tanquam bonum repraesentamus, et hinc auersandi, quod tanquam malum.

§. 3.

Harum **FACULTATVM** utraque est vel **SUPERIOR**, quatenus obiecta distinctae cognoscere, atque ex distinctis repraesentationibus appetere quaedam aut auersari possumus; vel **INFERIOR**, quatenus obiecta obscure saltem vel confuse cognoscere, atque ex ideis talibus indistinctis appetere quaedam possumus aut auersari. *Facultas et cognoscitiua et appetitiua, quae est inferior, nobis cum animalibus brutis est communis; ea vero, quae vocatur superior, propria est homini.*

§. 4.

Facultas cognoscitiua superior uno verbo vocatur **INTELLECTVS**, quo et **RATIO** pertinet, hoc est facultas nexum rerum intelligendi; facultas appetitiua superior dicitur **VOLVNTAS**, ad quam et *noluntas* est referenda.

§. 5.

Quamobrem ex intellectu pendet voluntas ita quidem, vt haec ipsum praesruat §. 3. Vnde consequitur, vt 1) si homo careret facultate intelligendi, etiam facultas volendi ipsi non competeret, et 2) in quocunque homine impeditur intellectus vsus, in eodem quoque voluntatis impediatur vsus. Porro clarum est, quod 3) omnis actus facultatis appetitiuae hominis, consequenter etiam omnis actio voluntatis (volitio et nolitio) eius ex appetitu boni vel auersione mali cuiusdam, vno verbo ex nisu hominis in sui perfectionem seu exinstantu ad sese perficiendum profiscatur §. 2.

§. 6.

Gaudet praeterea homo facultate et ad agendum et ad non agendum sese ipsum (per principium intrinsecum) determinandi, ARBITRIO; quae facultas eius, qua entis intellectu praediti, seu quatenus est SPIRITVS, vocatur LIBERTAS MENTIS (libertas interna, liberum arbitrium, et in iure saepius arbitrium simpliciter et libitose appellatur), indeque homo ipse vocatur PERSONA hoc est substantia libera seu libero arbitrio praedita.

ditā. *Libertas mentis humanae*, sicuti reliquae animae nostrae facultates omnes, *tamquam spiritus finiti facultas est consideranda.*

§. 7.

Actio, quae a libero hominis arbitrio dependet, seu in eius libertate mentis rationem suam sitam habet, vocatur **ACTIO** hominis **LIBERA** (actio humana *per excellentiam*), quae si positive concipiatur, dicitur **COMMISSIVA** (positiua); si negative, **OMISSIVA** (prinatiua, negatiua). Actio libera, quatenus tamquam singularis, hoc est sub determinationibus singularibus seu in concreto spectatur est **FACTVM** (factum liberum). Hinc factum est vel *factum commissionis* (factum stricte) vel *factum omissionis* (non-factum). Factum subinde etiam denotat eius effectum seu et operationem et opus operatum,

§. 8.

Quoniam igitur sine intellectu non datur liberum arbitrium §. 6. atque hinc impedito usu intellectus impediatur etiam usus et actio liberi arbitrii §. 5; consequitur, *ut non nisi eius, quae usu intellectus pollet, actio sit libera.* Quoniam porro, quo aliquid actu agam, requiritur, ut il-

lud

lud agere physice possim, seu vt id agere *in potestate mea* sit positum, seu vt viribus ad id agendum sufficientibus instructus sim; euidens est, *id quod agere physice non possum, qua tale haud pendere ex libero meo arbitrio, ideoque nec tamquam actionem meam liberam spectari posse.* Immo *nec nisi illud libere a me agitur*, quod aeque ad committendum ac ad omittendum determinare physice possum §. 5. seu *quod agere simul cum opposito est in potestate mea.* Quamobrem *quidquid physice impossibile est* (vel simpliciter vel secundum quid), et *omnis ACTIO PHYSICE NECESSARIA*, cuius oppositum est extra potestatem (simpliciter vel secundum quid) agentis, *si per se spectatur, in numero liberarum actionum haberi non potest.*

* In actionibus liberis, potissimum commissivis et externis, quae nimirum externe sunt sensibiles §. 1., distingui potest actus, quo determinamus, an agendum vtrum minus agendum; ab actu, quo id quod determinatum, actuali vsu facultatum nostrorum peragitur seu *actuatur*, et speciatim in actionibus externis, ab eo motu organorum corporis, mediante quo perficimus, quod determinatum. Hinc abstractione logica diuiditur

actio libera, in *liberam ratione determinationis et ratione executionis*. Quum igitur ad actionem liberam requiratur, ut una cum oppositio suo sit in potestate agentis; sequitur, ut ad actionem et ratione determinationis et ratione executionis liberam requiratur, ut in potestate agentis sit, tum determinare, ut agatur pariter atque ut non agatur: tum etiam et exsequi et non exsequi, quod determinatum est.

§. 9.

Omnes actiones voluntatis nostrae accenseri possunt actionibus liberis, quatenus nulla exstat nostra volitio vel nolitio, quae ita a libero nostro arbitrio reperiatur independens, ut ab eo nullatenus dirigi possit §. 7. *anima igitur humana in volendo et nolendo est libera*. Praeterea vero etiam *multas actiones reliquarum animae nostrae facultatum, plures corporis nostri motus, immo et ipsas nonnunquam passiones, mediate certe et per induectum libero nostro arbitrio subesse experimur, atque ideo ad actiones nostras liberas eatenus recte meritoque referre possumus*.

* Quamvis igitur *actio voluntatis et actio libera* idealiter differant, immo multae dentur actiones

actiones liberae, quae non simul sunt volitiones, tamen quum omnis nostrae voluntatis actio reapse indiuiso nexu cum libera actione sit coniuncta, libertasque mentis potissimum atque directo et immediate in volitionibus et nolitionibus nostris sit conspicua, factum est, vt a pluribus haberentur pro synonymis, utque ea, quae proprie ex actione qua libera deducenda sunt, simpliciter de voluntatis actione adstruerentur. Apud Iurisconsultos certe, in quorum disciplinis omne fert punctum actio, libera et libertas mentis, horum terminorum nulla fere mentio iniicitur, eo frequentius vero de voluntate et de consensu tamquam actionum voluntatis specie sermo datur. Neque nocebit, cum Ictis loqui, dummodo cum Philosophis sentiamus.

** Quatenus ex libertate animae humanae pendunt reliquarum facultatum eiusdem actiones, ipsi in eas et *in semet ipsam imperium* tribuitur, quod consistit in facultate animae humanae, libere nunc huius nunc illius facultatis actiones producendi, nunc earum producendi oppositum: et ex simili ratione animae nostrae *in corpus nostrum regimen* tribuitur.

*** De libertate mentis conferri meretur SV-
LAMAQVI *principes du Droit Naturel*, part. I.

chap. 2. §. 3-13, qui hoc de libero arbitrio argumentum non luculenter minus quam solide pertractat. Videfis etiam *Dissertations sur l'Immaterialité, l'Immortalité et la Liberté de l'Ame*, Paris 1755. 12.

§. 10.

Complexus determinationum entis, quae posita eius existentia ponuntur, dicitur entis NATVRA, quae igitur in essentia et viribus entis iunctum suntis consiliit. Quamobrem *ad hominis naturam pertinet eius corpus organicum, anima intellectu praedita et rationalis, utriusque arctissimum commercium §. 1, facultates animae, praecipuis mentis libertas §. 5. Pertinet huc quoque nisus, qui homini essentialiter inest, ad se perficiendum §. 4. a)*

Quidquid in natura hominis rationem sitam habet, illud homini est NATVRALE. Natura hominis generica, hoc est, quae omnibus hominibus est communis, HVMANITAS appellatur. *Quidquid igitur homini, qua tali, competit, illud ipsi est naturale atque pertinet ad humanitatem.*

a) Referri etiam ad naturam humanam debet
1) eius facultas varios habitus acquirendi, et
speciatim habitus, quibus homo perfectior
redditur, quae a quibusdameius PERFECTI-
BILITAS vocatur, 2) SENSVS PERFE-
CTIONIS, facultas ex intuitu perfectionis
alicuius objecti voluptatem capiendi, ex im-
perfectionis intuitu taedium, 3) *instinctus spe-*
ciales, ex sensu perfectionis dimanantes, ad
haec vel ista bona obtinenda, haec vel ista ma-
la effugienda atque repellenda, qui quidem
omnes simul ex instinctu generali hominis in
sui perfectionem deduci possunt vel immedia-
te vel certe mediate. Potiores isti instinctus
speciales *prima naturae* humanae per exc. so-
lent appellari.

CAPVT II.

DE

OBLIGATIONE.

§. II.

Repraesentatio boni eiusdem, quod quis obtinere intendit, seu quod quis habet pro fine, est **CAVSSA IMPVLSIVA**; eaque repraesentatio, si est distincta, **MOTIVVM** dicitur; si minus, seu si tantummodo est obscura vel confusa, **STIMVLVS**. Refertur vero ad causas impulsivas etiam repraesentatio mali, quod quis effugere intendit, quippe euitatio mali tanquam bonum negativum spectari potest.

Pone tibi motiun aliquod, pones, ob institum tibi nisum in tui perfectionem, impulsun seu nisum ad agendum conformiter dato motiuo, ideoque senties necessitatem quamdam agendi; sed senties simul, oppositum talis actionis nihilominus etiam esse in tua potestate. Itaque actio ex tali necessitate producta tamen perstat libera, consequenter non est physicae necessaria §. 8, atque inde

Inde actio libera, quatenus per certum motiuum sit necessaria, vocatur **ACTIO MORALITER NECESSARIA**, et ipsa illa necessitas agendi appellatur moralis. Ea igitur, quae ex certo motiuo oritur necessitas determinandi actionem liberam, est **NECESSITAS MORALIS** *latius dicta* (confer §. 44). Atque ideo patet, *necessitatem moralem* esse non posse, ubi non est libertas mentis, ideoque *quamuis* aliquo modo *libertatis exercitium restringat*, *libertatem* tamen *non tollere*, quia potius eam supponere tamquam conditionem sine qua non.

§. 12.

Quum vero illud bonum, cuius repraesentatio in motiuo continetur, vel tale sit, vel non sit, sed agentis duntaxat videatur esse: necessitatis inde moralis duplex intelligitur esse species, altera quae ex veri boni, altera quae ex apparentis boni repraesentatione exoritur. Necessitas moralis, quae ex repraesentatione veri boni nascitur, vocatur **OBLIGATIO** (passiua). Quoniam igitur contendere ad verum bonum consentit cum natura humana §. 10, atque hinc cum recta ratione 3

tione; sequitur, vt omnis *obligatio hominis ex motiuo quodam rationali*, hoc est rectae rationi consentaneo, hinc ex certo *sine §. 11. rationali* profluat.

- * *Obligatio* haec vocatur *passiua*, quatenus haec notio refertur ad eum, qui *obligatur*, seu cui talis necessitas moralis incumbit. Quod si vero eandem considerare velis in relatione ad eum qui *obligat*, seu qui imponit talem agendi necessitatem, habebis *obligationem aëtiuam*. In eo itaque, cuius actioni liberae neçitur motiuum aliquod verum bonum continens, deprehenditur *obligatio passiua*; *aëtiua* contra in illo, qui tale motiuum actioni alicuius liberae neçit seu constituit. Vnde intelligitur, *notionem obligationis*, qua abstrahitur ab vtraque relatione, generatim in eo consistere, quod sit nexus motiui, rationalis nempe, cum actione libera, quae igitur definitio vtramque obligationis relationem sub se comprehendit.

Dubia contra hanc definitionem, quae LEIBNITIO et WOLFIO debetur, mouent BARBEYRAC in *notis* ad Gallicam edit. PUFENDORFFII *Iur. N. et Gent.* atque TREVER in *annotatis* ad eundem de *officio Hom. et Civ.* cap. II, §. 5. p. 53. Defensionem
VERO

vero eiusdem suscepit DE VATTEL in libello: *Loisir Philosophique* à Geneve 1747. 8.

§. 13.

Propositio (regula seu norma actionum liberarum) obligationem enuncians seu obligatoria LEX (lex actionum liberarum, lex moralis latius nempe in oppositione ad leges physicas) appellatur. Quamobrem leges omnes consistant necesse est in propositionibus, secundum quas dirigere (determinare) actiones suas liberas aliquis obligatur.

§. 14.

Obligatio et lex requirit I) *actionem liberam* subiecti obligati, seu eius qui obligationi, et legi cuidam subest §. II. 12. Ergo 1) *in ea, quae sunt physice impossibilia* §. 8. (vel ratione determinationis vel saltem ratione executionis §. 8. not.), 2) *in ea, quae sunt physice necessaria*, 3) *in eum, qui usu intellectus destituitur* §. 8., non cadit obligatio. 4) Ad physice necessarias pertinent etiam ACTIONES MERE NATURALES, quae per solam hominis naturam §. 10, independenter

denter a libero arbitrio determinantur. *Ultra igitur posse (physice) nemo obligatur.* In obligationibus, quae ad gradum indefinitum protendantur, nec *ad plus* nec *ad minus* obligamur, quam *quantum possumus.*

§. 15.

Porro requirit II) *bonum quoddam* non tantummodo visum, sed simul *verum*, tamquam finem subiecti obligati, mediante actione sua libera obtinendum §. 12, ideoque tamquam actionis suae consecrarium. *Si qua igitur obligatio videtur proficisci .1) ex repraesentatione* alicuius obiecti tamquam *boni*, quod tamen *bonum non est*, hoc est quod per errorem pro bono habetur; 2) *vel ex repraesentatione boni*, tamquam *actionis* cuiusdam *consecrarii*, quod tamen *eiusdem consecrarium non est*: ea obligatio *nec ipsa est vera, sed spuria* (erronea, imaginaria, fictitia, opinata). Ad consecraria bona etiam referenda mali euitatio §. 10.

§. 16.

Deinde III) requirit, ut is, qui obligatur, *cognoscat distincte*, tum *quid sibi agendum commissus*

missiue vel omissiue, tum *cur* ita nec aliter agendum §. 12. Ergo *ad ignorata*, si per se spectantur, *nemo obligatur*, et *ultra scire nemo tenetur*. Et hæc cognitio obligati supponitur in abstracto vt distincta, vt motiuum, quia in obligatione supponitur homo vsu intellectus pollens §. 12, ideoque excluditur merus stimulus §. II, quale principium agendi est proprium brutis obligari nesciis; non vero excluditur cognitio, quæ ex parte est indistincta, nec consequenter motiuum, quod stimulo ad admixtum, unde in concreto gradus distinctæ cognitionis reperiuntur varii.

* Quemadmodum omnis cognitio distincta hominum, tamquam spirituum finitorum, aliquid obscuritatis vel confusionis in se continet: ita contra ea homo vsu intellectus instructus, quidquid libere agit, quamuis ex causa impulsiva, quæ maximam partem est stimulus, agit; tamen non ex mero stimulo, cui nihil omnino distincte insit representationis, agere consentus est.

§. 17.

Tandem IV) requirit, vt eadem *cognitio præcedat ipsam actionem* et eius excusationem, ideo-

ideoque *ut agens consecrarium actionis perpetranda* praevidere, hoc est ante cognoscere quam agat, *possit*: quippe actio libera, quatenus obligationi subesse concipitur, est causae liberae effectus §. 15. Eatenus *obligatio non cadit nisi in actiones futuras*, ideoque *factis praeteritis*, qua talibus, *obligatio imponi nequit*, quae vel ea propter, quod facta infecta fieri nequeant, pertinent ad physice impossibilia, obligationem respicientia §. 14.

§. 18.

Quoniam posito duorum connexorum vno ponatur et alterum necesse est; patet, *eum, qui obligatur ad certum finem consequentum, obligari etiam ad ea, sine quibus iste finis obtineri nequit*, seu ad ea, quae ad hunc finem ordinandum sunt necessaria, hinc *ad eius remedia adhibenda*, et consequenter etiam *ad eiusdem impedimenta remouenda, quantum potest* §. 14.

§. 19.

Quam posita actione libera ponatur duorum oppositorum vtrumque in agentis esse potestate, *to agere et non agere* §. 8, posita vero obligatione

tionem ponatur necessitas moralis determinandi horum oppositorum alterutrum §. 11; *obligatio alia* est ad ACTIONEM LIBERAM actuandam, COMMITTENDAM, *alia ad eam non actuandam, OMITTENDAM*; prior OBLIGATIO dicitur AFFIRMATIVA, posterior NEGATIVA. LEX obligans affirmatiue est PRAECEPTIVA, (praecipiens, aiens), LEX obligans negatiue est PROHIBITIVA (vetans, negans).

Quoniam propositio affirmatiua est negatio contrarii, et hinc lex obligans ad committendum aliquid simul obligat ad omittendum contrarium; *lex praeceptiua simul continet prohibitiuam contrarii*. Et quia ultra posse non extenditur obligatio §. 14, lex praeceptiua non obligat eum, cui vel deficiunt vires sufficientes ad id committendum, quod lex praecipit, vel deficit agendi OCCASSIO, hoc est concursus circumstantiarum ad aliquid faciendum necessarium. Scilicet in defectu virium sufficientium obstat impedimentum intrinsecum; extrinsecum vero in occasionis defectu.

* Iam ratio patescit, cur *actio libera in commissiuam et ommissiuam*, et hinc *factum liberum*

in factum et non-factum dispescatur §. 7, et cur posita obligatione ita dispesci debeat. Nempe omissio actionis liberae et non-agere, non-facere, cogitari potest tamquam actio libera et factum liberum, quatenus est libertatis rationatum, et quatenus consistit in non-vsu facultatum nostrarum a libero nostro arbitrio dependente. Quare posita obligatione ad aliquid committendum, non tantum id, quod obligationi convenienter committis, est factum tuum liberum; sed etiam id, quod contra obligationem omittis, quum omittere et committere aequae per te steterit. Atque eatenus non-vsus virium corporis, voluntatis, intellectus; quum aliquid externi peragere, velle, intelligere per libertatem potuisses, ad facta tua libera pertinet: siue ceterum hanc omissionem actu determinaveris libere, siue eam saltem obligationi conformiter per libertatem determinare potuisses.

§. 20.

Quoniam obligatio est necessitas moralis, quae ex repraesentatione boni vel mali oritur §. 12; medium constituendi obligationem et legem in eo generatim consistit, ut cum actione alicuius

ius

ius libere perpetranda connectatur consecrarium aliquod bonum vel malum, illudque ei, cui imponenda est obligatio, proponatur seu repraesentetur. Ita enim fiet, ut necessitetur moraliter, conformiter proposito consecrario actionem liberam dirigere: proposito scilicet consecrario vel bono, quod sperat, vel malo, quod metuit. Eatenus admitti, *medium obligandi omne in spe vel metu proposito consistere.*

Speciatim vero 1) *obligatio adfirmatiua* efficitur, nectendo consecrarium vel bonum cum commissione actionis tantum, vel malum cum eius omissione tantum, *disiunctiue*; vel bonum cum commissione et malum cum omissione actionis simul, *copulatiue*: 2) *obligatio negatiua* nectendo consecrarium vel bonum cum omissione tantum, vel malum cum commissione actionis tantum, *disiunctiue*; vel utrumque simul, *copulatiue*.

§. 21.

Quo plura bona vel mala consecraria, quo maiora (graviora) singula, quo magis copulatiue bona et mala cum utraque actionum opposita-

rum sunt connexa, quo arctius sunt connexa, seu quo difficilius ab actione ipsa seiungi possunt, quo magis cognita agenti; eo maior (fortior) est obligatio et lex. Unde ex aduerso, quae sit lex et obligatio minor (debilior) percipitur.

§. 22.

Si te pono tamquam hominum usu intellectus pollentem: negare nequis, te non tantummodo ob libertatem mentis tuae obligationis esse capaxem, sed etiam actu per ipsam naturam tuam humanam obligari in pluribus actionibus tuis liberis, in his scilicet, ex quibus nascitura tibi consequentia bona vel mala praeuidere potes §. 11. et 12. Ergo existit obligatio aliqua tibi incumbens.

§. 23.

Quum porro sine vero bono, quod quis sibi repraesentat tamquam finem mediante actione sua libera obtinendum, non detur obligatio §. 15: consequens est, ut omnis obligationis, quae in hominem cadere potest, 1) principium fiendi (existentiae) sit verum bonum, tale nimirum, quale ad producendam obligationem requiri diximus

mus

mus §. 12; 2) *principium cognoscendi* (si illud tamquam propositio concipitur, quale principium cognoscendi vocare *obiectiuum* et *complexum* solent), sit haec propositio: *perfice te*. Scilicet per ipsam naturam nostram obligamur ad bonum appetendum et malum auerendum, et ipsa natura nostra obstat, quo minus aliter obligari possimus. Imperatiuus vero in disciplinis practicis significat hominem obligari.

Itaque *perfice te*, est propositio obligatoria, est lex, immo omnium obligationum et legum, quibus homo subesse potest, *principium cognoscendi generale* et *primum*, et summa atque *centrum* quasi et *focus* earundem.

§. 24.

PERFICE TE: ergo quaere bona, fuge mala §. 5, adhibe remedia, remove impedimenta perfectionis tuae §. 18; conserua perfectiones tuas singulas et omnes, conserua te. Quaere *bona tum interna*, animae tuae, tum *externa* corporis atque status externi. Viue conuenienter naturae tuae (*humanae*, quae non animalis tantum, sed et rationalis est), viue conuenienter

instinctibus naturalibus, ratione directis; viue vitam humanam hoc est, rectae rationi congruam.

Persice te, quantum potes §. 14: ergo bonorum sibi oppositorum, ita vt ambo obtineri nequeant, quaere melius, intensiue, extensiue et protensiue tale, quaere prae ceteris bonis optimum; malorum sibi vere oppositorum fuge peius, et prae ceteris pessimum; auge, amplifica, corrobora perfectiones tuas, bona interna et externa. Quaere FELICITATEM tuam, hoc est perfectionum tibi conuenientium complexionem, tum INTERNAM (beatitudinem), animae tuae; tum EXTERNAM (prosperitatem), corporis et status tui externi; fuge, quae perfectiones tuas imminuere, extenuere et debilitare possunt: fuge *infelicitatem* tuam, tum *internam*, tum *externam* (miseriam).

Quaere melius: ergo praefere bonum maius minori, et inuersa vice malum minus maiori, hoc est obtentionem boni maioris obtentioni boni minoris, et euitationem mali maioris euitationi mali minoris; praefere bonum positium maius bono negatiuo minori et bonum negatiuum maius bono positiuo minori, hoc est praefere obtentionem boni,

boni, quod maiorem tibi tribuit perfectionem
 euitationi mali, quod minorem perfectionem tibi
 aufert, boni scilicet, cuius perfectio, quae eo
 obtento in te ponitur, maior est ea perfectione,
 quae ex malo inflictio in te remouetur, et sic et-
 iam vice versa.

§. 25.

Qui obligationi et legi, cui subest, agit con-
 formiter, is OBLIGATIONI suae et LEGI SA-
 TISFACIT, LEGEM SERuat. Si pluribus le-
 gibus in casu emergente simul satisfacere non pos-
 sumus, adest LEGVM COLLISIO (antinomia,
 legum pugna, conflictus), impossibilitas seruan-
 di simul plures leges. Quamobrem quo hoc ca-
 su alteri legi satisfiat, necesse est, vt altera non
 seruetur. Qui legem cum alia lege pugnantem
 non seruat, EXCIPIT ab illa lege, et ea legum
 pugnantium, cui satisfaciendum, VINCERE; al-
 tera, a qua excipiendum, CEDERE ipsi dicitur.
*Existente itaque legum collisione, vt exceptio ab
 alterutra fiat, necesse est.* Et quum obligemur
 ad nos perficiendos quantum possumus, et hinc
 ad praefarendum melius §. 24; consequens est,

vt in collisione legum et obligationum vincat fortior, et ipsi cedat debilior lex et obligatio §. 21. *Quaere melius*: ergo in collisione legum serua fortio- rem et excipe a debiliori seu praeser fortio- rem debiliori, quae propositio est lex generalis excep- tionis in collisione obligationum et legum fortioris cum debiliori, et dici solet LEX PERFECTIVA, hoc est lex obligans ad id, quod melius est, al- teri praeserendum.

§. 26.

Actio libera si refertur ad certum legum ge- nus, vel alicui earundem vel nulli est contraria: illa ACTIO vocatur (quoad datum scilicet legum genus) ILLICITA, haec LICITA. Porro actio libera vel ab aliqua harum legum est determinata vt fiat aut non fiat, vel ita determinata non est: illa dicitur ACTIO OBLIGATORIA, haec INDIF- FERENS. Denique ACTIO obligatoria vel PRAE- CEPTA est vel PROHIBITA, prouti vel ad commit- tendum vel ad omittendum est determinata. Vnde liquet, 1) omnem actionem non indifferentem esse obligatoriam, 2) actionem indifferentem li- citam esse seu committatur seu omittatur; con- tra

tra vero ea *actionem obligatoriam eam, quae licite committitur, omitti illicitae; quae omittitur licite, illicitae committi.* Actio legi certi generis conformis, quatenus ad eam tali legi conformandam obligatur, vocatur **ACTIO DEBITA.** Actio legi certi generis omnimode seu in omnibus determinationibus a lege requisitis conformis, est **ACTIO RECTA;** non ita conformis, **MINVS RECTA** in data nempe legum sphaera.

CAPVT III.

DE

IMPVTATIONE.

§. 27.

Si cui ex certo facto suo libero nascitur confectarium bonum vel malum, quod sibi ex eo existiturum praeuidere physice potuit: libero eius arbitrio tribuendum est et factum tale et eiusdem confectarium, indeque is agens vocatur et facti et confectarii talis **CAVSSA LIBERA** seu **AUCTOR;** auctor vero talis confectarii illud **MERERI** (eo

B 5

dignus

dignus esse) dicitur, ipsumque consecrarium eiusmodi MERITVM (late) vocatur, speciatimque PREMIVM (meritum stricte), si consecrarium est bonum; et POENA (sensu philosophico seu latiori conf. §. 63. demeritum), si malum est.

§. 28.

Iudicium, quo auctori facti eius meritum attribuitur, est IMPVTATIO, quae igitur consistit in eo actu, quo quis ob certum factum praemium vel poenam mereri iudicatur. *Imputatio* itaque datur vel *in praemium* vel *in poenam* §. 27: estque IMPVTATIO EFFICAX, si iudicium, quo imputatur, cum actuali collatione praemii vel illatione poenae est copulatum; sin minus INEFFICAX.

§. 29.

Quoniam meritum complectitur consecrarium bonum vel malum, quod ex suo facto sibi enasciturum praevidere potuit agens §. 27, consequenter quod cum actione sua libera tamquam motivum rationale connexum fuit §. 20, adeoque meritum supponit obligationem et legem §. 22; *imputatio* omnis *elicitur ex facto et lege*, ideoque

con-

consistit in applicatione legis ad factum, hoc est in conclusione deducta ex facto tamquam praemissa minori et lege tamquam praemissa maiori. Hinc IMPVTABILE est FACTVM, quod alicui tribui tamquam auctori et simul sub certa lege subsumi potest, atque in hac facti alicuius affectione consistit eius *imputabilitas* (imputatiuitas).

* Itaque imputatio abstractione logica in duo actus, duo iudicia affirmativa dispesci potest; alterum, quo alicui tribuitur factum aliquod liberum, seu quo quis facti cuiusdam auctor affirmatur; alterum, quo ipsi tribuitur meritum facti sui, seu conseruarium bonum vel malum a lege quadam cum tali facto libero copulatum. Iudicium prius *imputationem facti*, posterius *imputationem iuris*, (legis) appellare solent.

§. 30.

Quum igitur in omni imputatione ratiocinium contineatur §. *praec.*: consequitur, vt ad imputationem veri nominis eadem requirantur, quae ad verum syllogismum sunt necessaria; ideoque requiratur, vt syllogismus imputatorius sit verus tum quoad materiam seu principia; tum etiam quoad formam seu modum concludendi.

§. 31.

§. 31.

Materia ratiocinii imputatorii consistit 1) in *facto libero*, unde efficitur huius syllogismi proposito minor. Factum hocce quo sit verum, requiritur, vt a) aliquid *factum* sit siue commissiue siue omissiue §. 7; b) *ab eo, cui attribuitur*, unde *fortuita*, quae mero casu fiunt, et *facta aliena*, qua talia, *non sunt imputabilia*; c) tamquam *auctore et causa libera*, vel *efficienti*, facti commissiui, vel *deficienti*, facti omissiui §. 7.

Quum igitur solae actiones liberae sint imputabiles, et ad easdem solas detur obligatio §. 14; sequitur, vt *ad quas et in quantum quis obligari nequit, ea et in tantum ipsi imputari non possint.*

Possunt vero et plures simul esse alicuius facti auctor, quorum hinc singulus est *concaussa* facti libera. Pertinent huc, quicumque ad factum alterius *concurrunt*, hoc est qui suo facto libero ad actualitatem illius aliquid conferunt. Fieri itaque potest, vt *factum alienum, ad quod tu concurris, tibi etiam imputetur.* Particeps facti est particeps imputationis ceteris paribus.

§. 32.

Materia ratiocinii imputatorii consistit 2) in lege, unde enascitur syllogismi imputatorii propositio maior. Lex itaque vera adsit necesse est, vt ad factum quoddam applicari, consuetudine vt vere aliquid imputari possit. Quamobrem 3) *deficiente lege deficit facti imputatiuitas* §. 29, et b) *pro diuerso legum genere idem factum tum magis aut minus imputabile, tum imputabile aut non imputabile, denique imputabile in poenam vel in praemium esse potest.*

§. 33.

Forma syllogismi imputatorii requirit, vt datum factum sit casus datae legis, id est, vt contineatur sub lege tamquam propositio inferior sub propositione sua superiori, ideoque vt legi subiectum quoad praedicatum, factum; tum quoad subiectum, auctorem facti.

Quamobrem, si quid horum requisitorum, vel quoad materiam vel quoad formam, in ratiocinio imputatorio deficit, corruere veritas imputationis intelligitur, vti corrumpit omnè ratiocinium, quod paralogramum continet vel sophisma.

Quicum

Quicumque igitur recte imputare vult, eum sufficienter cognoscere oportet a) factum, b) personam facientem, c) illius ab huius libero arbitrio dependentiam, d) legem, e) facti et personae ab ea lege dependentiam.

§. 34.

Actio obligationi et legi quomodocumque contraria dicitur *latiori significato* VIOLATIO OBLIGATIONIS et LEGIS, et TRANSGRESSIO LEGIS (anomia). Quamobrem omnis legis transgressio ponat factum minus rectum necesse est §. 26, ideoque tale factum, in quo defectus quidam rectitudinis, qualiscumque ille sit, apprehenditur. Enimvero talem rectitudinis defectum agens supplere vel potuit physice vel non potuit prior DEFECTVS rectitudinis facti dicitur VINCIBILIS (physice), posterior INVINCIBILIS. Quin in vincibilis rectitudinis facti defectus imputari nequeat §. 14; *is tandemmodo defectus rectitudinis, qui est vincibilis, erit imputabilis*, in poenam scilicet.

§. 35.

Defectus rectitudinis facti in poenam imputabilis vocatur REATVS (culpa *latius*, culpabilitas),

tas), atque inde tum *transgressio legis et violatio obligationis* diuiditur in *culpabilem* (inexcusabilem, transgressionem legis et violationem obligationis *strictius dictam*), atque in *inculpabilem* (inculpata, excusabilem); tum et ipsum *factum minus rectum* in *culpabile* et *inculpabile* dispescitur, immo et *agens* legis transgressor *culpabilis* vel *inculpabilis* appellatur. Quare non nisi ea legis *transgressio et violatio obligationis* quae est *culpabilis*, imputari in poenam potest. Vnde etiam intelligitur, *imputabile in poenam non esse nisi id, cuius contrarium facere et debuit* (obligatus est) *et potuit* (physice) *agens*; quatenus vero et in quantum contrarium facere aliquis debuit et potuit, eatenus et in tantum factum eius minus rectum ipsi in poenam recte imputari potest.

§. 36.

Reatus cum animo violandi legem coniunctus, hoc est cuius *agens* in agendo sibi est conscius, *DOLVS* (dolus malus) vocatur, cuius autem ita conscius non est, *CVLPA strictius*. Hinc etiam *transgressio legis et obligationis violatio*, ea quae *culpabilis* et imputabilis est, vel *dolosa* est

est vel *culpofa*; et *factum*, cui reatus inest, vel *doloſum* vel *culpofum* est; atque ideo ipſe *agens* legis transgreſſor, in reatu conſtitutus ſeu *reus*, vel *doloſus* vel *culpofus* appellatur. *Doloſus* violat legem *ſciens* et *volens*, quatenus nempe illam diſtincte cognoscere cenſendus eſt §. 16. *not*; *culpofus* *hanc aequè*; quippe actio culpofa, qua talis, nec a volente nec a ſciente agitur; ſed quamvis in ipſo actu inſcius ſit ſui reatus; tamen *ſufficit ad culpam tuam, id non poſſe, quod noſſe et potueras et debueras* §. *pracc.* Dolus ex naevo voluntatis exoritur, culpa ex defecta intellectus potiffimum, hinc *maior eſt reatus doloſi, quam culpofi.*

§ 37.

Doli maior gradus eſt, qui cum propoſito directo violandi legem eſt coniunctus. Ad culpam referenda ignorantia (error, quae ignorantiam duplicatam continet), et reliqui intellectus humani defectus, quos ſuperare agens potuit et debuit: quos vero defectus ſuperare vel non potuit vel non obligatur, hi culpa omni vocant §. 35. Illa igitur ignorantia ignorantia nocet, hoc eſt in poenam imputari poteſt; haec minus. Vnde liquet

quet, quatenus 1) ignorantiae et errori, tum facti tum legis (iuris), 2) ACTIONIBVS EX IGNORANTIA; quae quis non egisset, nisi aliquid ignorasset (quo et actiones ex errore referendae), culpa et imputatiuitas inlit.

§. 38.

Quoniam lex praeceptiua non obligat, nisi quatenus vires sufficiant, et occasio agendi detur §. 19; *impotentia agendi et defectus occasionis, qua tales, poenae non subsunt.* Et quia lex praeceptiua obligat ad vsum facultatum (virium) nostrarum legi conformem, quantum possumus; hoc casu *non-vsus facultatum nostrarum, quibus uti potueramus, modo voluissemus, vel non tantus vsus, quantus per nos steterat, multo magis vsus earundem in contrarium, in poenam est imputabilis.* Vsus facultatum nostrarum in iis, seu commissio eorum, quae certo sine facienda sunt, dicitur *DILIGENTIA*; omissio culposa diligentiae *debitae*, h. e. ad quam quis obligatur, *NEGLIGENTIA*; vsus facultatum legi contrarius culpabilis est earundem *ABVSVS*. Quamobrem *omnis negligentia, et omnis abusus virium, in poenam*

est imputabilis. Non-vsus virium, vsus earumdem debito minor et abusus, mox ad culpam, mox ad dolum pertinere potest.

§. 39.

Generatim actiones legi contrariae, non nisi quatenus sunt liberae, in poenam imputari possunt §. 27. Ergo nec *omissio eius, quod lex praecipit, nisi libera; nec commissio eius, quod lex prohibet, nisi libera est imputabilis.* Quum vero plures reperiantur actiones hominum, quae immediate quidem et per se spectatae non sunt libere, mediate vero et per indirectum omnino ad liberas pertineant §. 9; negari nequit, *dari actiones per se non liberas, quae tamen sunt imputabiles.* Huc pertinet *omissio actionis praeeptae ex agendi impotentia culpa contracta.* Atque inde decisio petenda, quatenus actiones *ebrii, dormientis, aegroti, iracundi, aut alio adfectu perturbati, vel ex habitu et consuetudine agentis peractae imputationi sunt obnoxiae.*

§. 40.

ACTIO INVITA est cuius oppositum agere agens maluisset, nisi aliquid malum inde emergens

gens metuisset. Ad actiones iniuitas pertinent, quae quis metu ab altero incusso permotus agit. Quum actio iniuita sit actio voluntatis et hinc libera §. 9, si quid contra legem admittitur, iniuite licet, tamen in poenam est imputabile.

§. 41.

Quoniam tum leges §. 21, tum actiones liberae, tum denique conuenientia actionum cum lege pariter atque anomia gradus admittunt; sequitur, vt etiam factorum imputatiuitas multiplices gradus admittat, ideoque alterius facti maior, alterius minor sit imputatiuitas. Factum dolosum maiorem in poenam est imputabile quam factum culpofum, ceteris paribus §. 36.

§. 42.

Posita lege ponitur 1) obligatio ad actionem aliquam liberam certo modo dirigendam §. 13, 2) imputatiuitas facti, quod secundum legem vel culpabiliter contra legem directum est §. 29. Hinc duplex cuiuslibet legi tribui potest virtus seu vis, 1) obligandi sub spe boni vel metu mali confectarii, 2) imputandi, attribuendo illud bonum vel malum confectarium; quod cum tali facto per legem copulatum est.

CAPVT IV.

DE

OBLIGATIONE MORALI.

§. 43.

Obligatio hominis ad agendum conformiter voluntati diuinæ, est OBLIGATIO hominis MORALIS (obligatio conscientiae), atque hinc proposito, talem obligationem enunciens LEX MORALIS (*strictius* §. 13, et in nostra tractatione *simpliciter*) dicitur. Quamobrem omnis lex moralis agit de attemperandis ad voluntatem diuinam actionibus nostris liberis, continet voluntatem Dei circa ea, quae ab homine committenda vel omittenda, sunt, est norma actionum liberarum, ad quam Deus nos obligat §. 12. *not.*; hinc continet obligationem, cuius auctor est Deus, vnde leges morales etiam dicuntur *leges diuinæ*.

§. 44:

Actio hominis libera, quae sine violatione legis diuinæ (stante lege diuina, videlicet D.) agi nequit, dicitur ACTIO MORALITER IMPOSSIBILIS; quae

quae potest MORALITER POSSIBILIS; cuius oppositum nequit, MORALITER NECESSARIA (strictius conf. §. 11, et in sphaera legum moralium *simpliciter*). *Moraliter possibile, mor. impossibile et moraliter necessarium* tamquam praedicata actionum humanarum et earum relatione ad voluntatem divinam concipiuntur, et *per leges morales* hominum actiones aliae moraliter impossibiles evadunt, aliae moraliter possibiles aliae moraliter necessariae. Facultas hominis physica, quatenus nulli legi morali contraria est, est eius FACULTAS MORALIS, et vno verbo IUS appellatur (in sphaera nempe legum moralium, alias ius morale), vocabulo *iuris* sumto *subiective* hoc est pro affectione personae. Quae ergo lege quadam morali conceditur agendi facultas, ea ius est, et in omnem actionem moraliter possibilem ius competit.

§. 45.

Quum 1) ad eius, quod moraliter impossibile est, oppositum obligemur §. 44; patet, *nos ad id, quod moraliter est impossibile, non moraliter obligari, ergo non obligari moraliter ultra posse tam physice §. 14, quam moraliter,*

nec consequenter obligari, nisi quantum possumus et physice et moraliter, seu quod idem est, ceterum dumtaxat obligari, quatenus non obstat impedimentum physicum nec morale. Vocatur vero IMPEDIMENTVM MORALE, quo posito obtentio finis fit moraliter impossibilis. Quum porro 2) id, quod est necessarium, non possit non esse possibile; sequitur vt, ad quamcumque actionem ponitur moralis obligatio, ad eandem etiam competat facultas moralis et ius morale §. 44. Denique 3) quum posita obligatione ad aliquid ponatur etiam obligatio ad eius connexa §. 18, et posita obligatione morali ad aliquid, ponatur ad idem facultas moralis; clarum est, ei, qui moraliter obligatur ad finem aliquem, competere simul facultatem moralem in ea, quae ad hunc finem consequendum requiruntur, seu in ea, sine quibus obligationi suae satisfacere nequit, ideoque facultatem moralem, adhibendi eius media et remouendi impedimenta, quatenus haec per se et absolute considerantur.

§. 46.

Actiones humanae ad leges morales relatae sunt vel illicitae vel licitae §. 26, atque ideo, qua-

quatenus nempe positis legibus diuinis tales sunt, nominantur *actiones moraliter illicitae, moraliter licitae*. Hinc simul patet, quatenam actiones humanae positis legibus diuinis seu in sphaera legum moralium sint obligatoriae, indifferentes, praeceptae, prohibitae, debitae, rectae, minus rectae, imputabiles, culpabiles, inculpabiles, culposae, dolosae; et cur dicantur *actiones MORALITER obligatoriae indifferentes, praeceptae* cet.; item quid in hac sphaera reatus, imputatio, imputatiuitas; et cur vocetur *MORALIS reatus, imputatio* cet. Possumus tamen in tractatione disciplinae legum moralium his terminis simpliciter et sine *τ* *moraliter et morale* vti.

§. 47.

Actio moraliter obligatoria, seu quae non est moraliter indifferens, vocatur **ACTIO MORALIS**. Vnde liquet **MORALITATEM ACTIONIS** consistere in ea eius determinatione, vi cuius a lege diuina vel praecipitur vel prohibetur § 26. Actio moraliter debita vocatur **OFFICIUM MORALE**.

Violatio culpabilis obligationis moralis, seu transgressio culpabilis legis diuinae, siue, quae

reatum mortalem continet, PECCATVM est, et dicitur etiam ACTIO MORALITER MALA (actio prava); ACTIO contra moraliter recta vocatur MORALITER BONA.

Habitus vero hominis, atque speciatim promptitudo eius intensior in componendis ad voluntatem diuinam actionibus suis, est eius VIRTUS (moralis). Virtus itaque sine *custodia legum* (habitu seruandi leges) moralium non datur. Virtus alicuius, quatenus de ea aliis constat, est eius PROBITAS. Defectus virtutis in homine culpabilis est eius VITIOSITAS (moralis), et omnis habitus eius diuinæ voluntati contrarius VITIUM (morale). Vitium itaque quodlibet *neglectum* seu contemptum *legum* (habitum violandi leges) moralium complectitur.

§. 48.

Et his, quæ dicta sunt, liquet, 1) *quidquid ab homine libere agitur, id omne in relatione ad leges diuinas esse vel moraliter debitum, vel moraliter illicitum vel moraliter indifferens*; actiones moraliter illicitas, moraliter prohibitas, peccata, actiones moraliter malas, culposas, dolosas, vitiositatem, vitium

Vitium omne et neglectum legum moralium *pertinere ad ea, quae sunt moraliter impossibilia*, 3) actiones moraliter praeceptas, moraliter debitas, officia moralia, actiones moraliter rectas seu moraliter bonas, virtutem et custodiam legum moralium *pertinere ad moraliter necessaria*, 4) eademque omnia vna cum actionibus moraliter licitis et moraliter indifferentibus referenda esse *ad moraliter possibilia, in quae ius competit* § 44. 5) *inter actiones moraliter illicitas et moraliter licitas nihil medii interstare, aut inter actiones moraliter malas et moraliter bonas, plura esse interiecta*, 6) *omnem actionum humanarum moralitatem esse ex lege diuina et ex voluntate summi Numinis (quae inde vocari solet moralitas obiectiua)*, consequenter nullam dari, remota lege diuina, actionum nostrarum moralitatem, ideoque antecedenter ad voluntatem Dei nullam hominis actionem dici posse vel bonam moraliter vel moraliter malam. Sed praestat, reliqua de obligatione morali in sequenti capite pertractare.

CAPVT V.

DE

OBLIGATIONE NATVRALI.

§. 49.

Obligatio moralis, quam homo ex principiis philosophicis cognoscere potest, vocatur **OBLIGATIO NATVRALIS**. Quare quum ad principia philosophica pertineat rerum natura, essentia, primus conceptus, immo in vniuersum omne id, ad cuius cognitionem ope solius rationis peruenire possumus; consequens est, vt ea moralis obligatio omnis sit naturalis, quam homo ex essentia et natura sua, ex notione de Deo philosophica, ex naturali rerum huius vniuersi indole, ex primo conceptu actionum humanarum cognoscere, colligere, demonstrare; quam sine reuelatione Diuini Numinis (speciali nimirum conf. § 64. not.) sine fide intelligere potest; atque ad quam perspicendam sola ratio seu lumen rectae rationis sufficit.

OBLIGATIO MORALIS, quae naturali opponitur, **POSITIVA** dicitur, qualis igitur est omnis, quam homo ex principiis philosophicis,
 quam

quam sine speciali Dei reuelatione, quam solo rationis lumine cognoscere non valet.

Generaliori significatu OBLIGATIO NATVRALIS, si ad solum vocabuli: *naturalis* et non attenderis, vocari potest, immo a WOLFIO aliisque actu vocatur ea obligatio omnis, quae ex principiis philosophicis est intelligibilis, siue illa sit moralis seu minus; vnde et *legum naturalium* et omnis Iuris Naturalis significatus in Ambitum vastissimum extenditur. Sed quantum ista notio a scopo huius disciplinae, qui meras prudentiae philosophicae regulas excludat, aberret, subsequentibus intellectis facile erit ad animadvertendum.

§. 50.

Ex hac obligationis naturalis notione colligimus, LEGES NATVRALES consistere in propositionibus obligationem naturalem enunciantibus §. 13. Ergo lex naturalis est lex moralis seu diuina, ex principiis philosophicis cognoscibilis, est propositio, secundum quam ob voluntatem diuinam, quatenus eam sola ratione cognoscere possumus, actiones nostras dirigere obligantur §. 43 et 49.

Leges

Leges diuinae, quae non sunt naturales, appellantur LEGES DIVINAE POSITIVAE, quae igitur comprehendunt tales leges morales, quarum obligationem homo ex speciali demum Dei reuelatione cognoscere potest.

§. 51.

Scientia legum naturalium appellatur IUS NATVRALE (naturae) *latius et obiectiue* sumtum, frequenter tamen etiam denotat ipsas leges naturales in complexu sumtas. Quoniam igitur in Iure Naturali ex principiis philosophicis deducuntur aliae veritates vniuersales, haec scientia est *pars philosophiae*; et quoniam in stabiliendis actionum liberarum regulis occupatur, est *pars philosophiae practicae*, speciatimque, vt ab aliis philosophiae practicae disciplinis distinguatur, vocari solet PHILOSOPHIA MORALIS. Cui quidem disciplinae opponitur *Theologia positua* (reuelata) *moralis* et speciatim *Theologia moralis Christiana*, quippe quae denotant legum diuinarum posituarum scientias.

§. 52.

Existit DEVS, vniuersi huius conditor, consequenter etiam hominum creator et conseruator,

ex cuius voluntate et nutu, quaecumque sunt, pendet omnia, pendetque inde etiam hominis cuiuslibet existentia, duratio, felicitas et infelicitas; Ens sapientissimum, sanctissimum, benignissimum, omniscium omnipotensque. Ex quibus quidem *Theologiae philosophicae* (naturalis) principiis, ulterius ratiocinando intelligere, quantum sufficit, possumus.

1) *Deum* tanquam *Ens sapientissimum*, quatenus nobis facultatem dedit cognoscendi, quid a nobis fieri vel non fieri velit, simulque facultatem, pro libero nostro arbitrio ipsius voluntati conuenienter aequae ac disconuenienter agendi; hunc sibi in condendis nobis constituisse finem necessario, vt nos, non quidem machinarum inflar physica quadam necessitate acti, sed tanquam auctores factorum nostrorum, pro libero nostro arbitrio voluntati suae conformiter ageremus, atque vt actiones liberas, quantum possumus, omnes ad Eius voluntatem summam componeremus, consequenter vt non praeue, sed moraliter bene ageremus;

2) *Deum* qua *Ens sanctissimum* non posse non punire actiones nostras moraliter malas, ex aduerso autem

3)

3) Deum qua *Ens benignissimum*, qui nos creavit, ut fiamus felices, non posse non remunerari actiones nostras moraliter bonas;

4) Eundemque tamquam *Ens omniscium* nihil omnino ignorare eorum, quae moraliter bene a nobis aut prave fuerint facta; et denique

5) Qua *Ens omnipotens* nihil non posse physice, ut, quemadmodum benignitati, ita quoque sanctitati suae sibi quemetipsi satisfaciat in poenis aequae ac praemiis pro actionum nostrarum merito nobis distribuendis.

§. 53.

Inde autem primo *generatim* consequitur, ut, quatenus diuini Numinis voluntatem circa actiones nostras liberas cognoscere possumus, eatenus moraliter obligemur ad eandem explendam. Atque eatenus *existit obligatio* hominum moralis.

§. 54.

Porro autem exinde *speciatim* et hoc intelligitur, quod, quatenus Dei voluntatem circa nostras actiones liberas ex principiis philosophicis, ex ipsa natura, circa specialem Dei reuelationem, solo rationis lumine sufficienter cognoscere possumus,

mus eatenus naturaliter obligemur, ad *agendum* conformiter diuinæ voluntati. Atque ideo *existit quaedam obligatio* hominum *naturalis*, et *lex naturalis*, talis quidem, vnde si ratiocinando descendamus ad conclusiones, plures eliciuntur obligationes et leges speciales, quarum complexus et scientia efficiet Ius Naturale latius dictum §. 51. Quamobrem *existit Ius Naturæ*, ponendum quippe posita naturali hominum obligatione ad *agendum*, quod diuinæ voluntati est consentaneum.

§. 55.

Quin *leges morales* omnes, ideoque etiam *leges naturales præmiis* atque *poenis diuini armatae sint*, dubitare non possumus §. 52: immo si fingeres eas præmiis et poenis destitutas, ipsam legum moralium existentiam submoueres; quum sine bono vel malo consecutario proposito nulla omnino detur obligatio, nec consequenter vlla lex existat §. 12. 13.

* Itaque in eorum sententiam concedere non possumus, qui *leges naturales* vix ob diuinam circa actiones nostras liberam voluntatem, remoto omni respectu seu præmiu seu poenæ, quæ

quae nos ex obseruantia vel transgressione harum legum manent, existere contendunt. Qui tales sibi leges mente concipiunt, non satis ad hominis naturam animaduertunt, ita comparatam, vt, nisi per bona aut mala confectaria, plane nequeat obligari. Accidit his, quod obicitur iis, qui *amorem* hominis erga Deum postulant *purum*, vt homini imponant obligationem, qualem per naturam suam recipere non potest. Adeo verum est quod cecinit vates:

- - - quis enim virtutem amplectitur ipsum
praemia si demas. IUVENAL.

§. 56.

Quoniam ea praemia, quibus Diuinum Numen actiones hominum moraliter bonas remunerat, pariter adque poenae illae, quibus in malas actiones animaduertit, non possunt non esse diuinis attributis consentaneae: clarum est, generatim *praemia* haec esse *maxima*, quibus nulla alia ex opposita actione aliunde speranda possunt esse aequalia, multo minus maiora; *poenas* itidem esse *maximas*, quibus nullae aliunde metuendae aequales; vtrasque simul cum actionibus moralibus *nexu indissolubili* coniunctas, vt nemo scilicet

scilicet mortalium talia conſectaria talibus actionibus conſtituta ab iſtis ſeiungere poſſit; hinc *certiſſimas*, de quarum exiſtentia, quatenus actionum noſtrarum moralium ſunt conſectaria, conſicti eſſe poſſumus, *praemiaque ideo auferri neſcia* et *poenas ineuitabiles*, a quibus neque agens ſe ipſe, neque alius quiſque agentem liberare pot-eſt §. 52.

§. 57.

Atque his ſtabilitis obſcurum eſſe nequit, *obligationem moralem reliquis obligationibus* quibuscumque eſſe *fortiorem, omniumque*, quae cogitari poſſunt, *fortiſſimam*, cui conſequenter in collisione ceterae omnes tanquam debiliores cedere debent, ipſa vero ſola ſemper vincat §. 21. 25. Quare *obligationes reliquae omnes admittunt exceptionem in conſictu cum obligatione morali*, hoc eſt eo caſu, *ſi obligatio moralis obſtiterit*, ſeu ſi adſit *impedimentum morale* §. 45. Ideoque in *obligatione morali vnice deprehenditur PUNCTVM MORALE*, ea obligationis determinatio, quae omnem exceptionem excludit, quin contra *reliquae obligationes admittant exceptionem* quam-

dam ipsarum essentiae conformem seu habeant
LATITVDINEM MORALEM (restrictionem tacitam,
limitationem essentialem).

§. 58.

Principium fiendi omnis obligationis mor-
alis est *voluntas Dei circa certam actionum nostrarum liberarum directionem* §. 23. et 43, speciatim-
que obligationis naturalis: *quatenus hanc Eius vo-
luntatem sola ratione cognoscere valemus* §. 49.

Principium cognoscendi (complexum) omnis
obligationis moralis est: *ad voluntatem diuinam
actiones tuas liberas compone* §. 23. et 43. specia-
timque obligationis naturalis: *quatenus hanc Dei
voluntatem ratione cognoscere potes*. Atque ideo
haec propositio obligationum et legum naturalium
est *principium generale et primum*, earumque
focus et centrum §. 23.

§. 59.

Quum id, ex quo aliud cognoscere possu-
mus, quatenus non tamquam propositio concipi-
tur, vocetur eius *principium cognoscendi incom-
plexum* (fons cognitionis); sequitur, vt *quid-
quid rerum ita comparatum, vt ex eius natura*
ali-

aliquid eorum, quae Deus a nobis fieri velit vel nolit, colligere possimus, illud pertineat ad principia cognoscendi obligationes naturales incompleta, atque ut horum principiorum partialium summa, ergo eatenus natura in vniuersum spectata, constituat principium cognoscendi totale, fontemque cognitionis legum naturalium atque Iuris Naturalis vniuersalem.

§. 60.

VOLUNTATI DIVINAE AGE CONFORMITER §. 58, QUANTVM POTES §. 14. ob felicitatem tuam et hinc generalius in tui perfectionem §. 52. Ergo viue conuenienter perfectionibus, attributis, finibus, gloriae Dei, finibus (Dei respectu) rerum, perfectionibus rerum.

Gloriam Dei illustra, perfice omnia, quaere optimum vniuersi, optimum mundi moralis, optimum generis humani, optimum tibi, perfice te, conferua te. Age actiones liberas, quae cum iure naturalibus per easdem rationes finales determinantur.

Perfice te non tantum ut finem, sed etiam ut medium finium diuinorum. Quaere perfectionem

nem et conseruationem tui, subordinatam voluntati diuinæ §. 57.

Ama Deum, ergo ama te ipsum, ama alios.

* Duplici itaque relationum nexu inter se colligantur perfectio et obligatio nostra naturalis. Pro diuerso enim respectu *perfectio nostra* est tum *ratio obligationis* nostræ naturalis, quippe alias obligatio nostra esset impossibilis §. 12. 7. et 54. not.; tum simul etiam eiusdem *rationatum*, quippe ad fines diuinos omnino etiam referenda est ipsa nostra perfectio et felicitas.

§. 61.

Iam facile est intellectu, quaenam *actiones* positæ legibus naturalibus seu in *sphaera Iuris Naturalis* sint *moraliter impossibiles, possibiles, necessarie*; porro quaenam *actiones* sint NATVRALITER *illicitæ, licitæ, debitæ, præceptæ, prohibitæ, obligatoriae*; quaenam in nostra *sphaera moraliter bonæ, moraliter malæ et prauæ, morales, moraliter indifferentes* §. 46; denique quid sit in hac *sphaera facultas moralis* §. 44, quid *ius naturale* subiectiue sumtum, *peccatum naturale, officium naturale et virtus naturalis* §. 47.

Com^r

Competit igitur naturale ius in ea, sine quibus obligationi naturali satisfieri nequit §. 45.

§. 62.

Officia hominis moralia pro differentia obiecti diuersa sunt; siquidem vel propius Deum respiciunt, vel semetipsum vel alia entia quaelibet, potissimum alios homines; atque hinc dispescuntur officia moralia etiam naturalia, in *officia erga Deum* (immediata), *officia erga semetipsum et officia erga alia*, speciatim *erga alios homines*.

§. 63.

Ratio, vnde factum, vt legibus diuinis in complexu sumtis, speciatimque etiam Philosophiae Morali vniuersae nomen *Iuris* impertitum fuerit, ex earundem cum legibus nostris ciuilibus, quarum complexionem *Ius* vocamus, similitudine potest commonstrari. Hae leges nimirum auctorem habent *superiorem* nostrum, et sub *metu poenae* ab ipso constitutae nos obligant seu *sanctione poenali* munitae sunt; atque id genus *leges* vocari *LEGES sensu iuridico* tales seu *IVRIDICAE*, ipseque superior, qua talium legum auctor, hoc est obligationis earundem auctor, *LEDIS-*

GISLATOR appellari suevit. Vocatur vero aliquis SUPERIOR, quatenus alter est ipsius subditus, *subditorum* autem nomen eis, qui actiones suas omnes ad voluntatem alterius componere obligantur, nemo potest non tribuere.

Quum igitur 1) quilibet mortalium sit subditus Dei §. 53, 60, atque ideo summum Numen vniuersi generis humani sit superior, et 2) actiones hominum moraliter malas legumque diuinarum violatores maneant indubitanter poenae maximae §. 56; patet, hanc inter leges nostras civiles diuinasque intercedere convenientiam, vt vtraeque consistant in propositionibus, ad quas ob voluntatem superioris nostri componere actiones nostras liberas sub metu poenae ab ipso constitutae obligantur; patetque ideo, *leges diuinas omnes esse leges sensu iuridico tales*; atque, quum talium legum similibus (eiusdem generis) complexionem *Ius* appellitemus, legibus diuinis in complexu sumtis, quum positiuis tum naturalibus, consequenter etiam Philosophiae Morali seu Iuri Naturali merito *Iuris* nomen sit tribuendum.

Atque ita simul ratio constat, cur *Ius Naturale* dicatur *Ius Diuinum*, et opponatur *Iuri Hu-*

mano:

mano: siquidem legum naturalium auctor et legislator est summum Numen, reliquarum vero nostrarum legum iuridice talium legislatores sunt homines. Hinc recte etiam Naturale Ius vocatur *Ius Philosophicum*, quoniam haec scientia pertinet ad disciplinas Philosophicas § 51.

Praeterea hic notandum, ex notione legis iuridicae concipi notiones *officii, poenae; obligationis, iuris* subiectiue sumti SENSU IURIDICO talium. Scilicet in *sphaera legum iuridicarum*
 1) OFFICIUM (officium iuris, officium in genere) denotat actionem lege iuridica debitam 2) POENA malum, quod a superiore instigitur subdito suo facti contra legem suam admissi reo, 3) OBLIGATIO obligationem leges iuridicae, quata-
 lis, 4) IUS facultatem physicam, quatenus legi iuridicae non repugnat.

Ceterum actio lege iuridice tali debita vocatur etiam ACTIO IVSSA, hoc tamen discrimine, ut in actione qua debita magis respiciatur ad subditum obligatum, qua vero iussa magis ad superiorem obligantem. Actio autem a superiore nec praecipita nec prohibita (breuius: non-iussa), vocatur respectu eiusdem PERMISSA, siue nihil

de tali actione determinauerit, quae actio speciatim IMPLICITE (tacite) PERMISSA vocatur; siue determinauerit, eam licite et committi posse et omitti, ACTIO EXPLICITATE PERMISSA. Vocabulum *permittere et permissio* interdum et *latius* usurpatur, pro actu non tantum superioris, sed aliorum etiam.

* Haec Iuris Naturalis notio, quod consistat in legibus, ex voluntate Dei tanquam superioris nostri proficiscentibus, captui eorum, qui Iurium Positiuorum studiis ineumbunt, satis bene est accommodata, immo et apprime fecunda, vnde si progrediamur in peruestigandis Iuris Naturalis cum Iure Ciuili similitudinibus largam segetem conclusionum utilissimarum vi logicae abstractionis colligere atque intelligere possumus, ius summi Numinis, quae Creaturis Optimi Maximi, hoc est Entis potentissimi, sapientissimi et benignissimi in Spiritus creatos speciatimque genus humanum esse imperium plenissimum, summum atque absolutissimum, a quo dependent homines tanquam *subditi naturales et necessarii*, ad illimitatam *obedientiam* ipsi obstricti, vnde enascitur notio *Ciuitatis Dei et Theocratiae*; porro Deum esse huius Ciuitatis maxime *Monarcham et Autocratorem*, legibus moralibus et naturalibus

ralibus teneri homines vi supremæ eius *potestatis legislativæ*, finem harum legum respectu ipsorum hominum primarium esse *bonum Civitatis suæ publicum*, actiones moraliter malas abire omnes in *de iacta*, quasdam in *laesæ maiestatis Divinæ crimina* &c.

** Sed sufficit hæc attigisse, quum ad pleniorẽ harum rerum intelligentiam prolixior requiratur tractatio, quam quæ in limine Iuris Naturalis institui possit, et sufficere speciatim, quæ de *superioris et subditi* notione indicavimus, eo magis debent, quod genuina vis atque potestas horum terminorum, quantum nos quidem existimamus, exhausti non possit sine præstabilita *imperii* definitione, quæ ipsa vero plures alias præstruit notiones, quas hic evolvere aut plane non possemus, aut certe nimis longum foret. Neque etiam opus est, hæc fusius persequi hoc loco, quoniam 1) faciliori negotio deduci possunt immo clariori luce effulgent, sicubi ad Ius Publicum Universale perventum, illudque bene haustum fuerit, in qua disciplina horum terminorum sedes propria reperitur; atque 2) ea, quæ ad Iuris Naturalis notionem et existentiam stabilendam sunt necessaria, iam planiori et expeditiori via, nisi omnia nos fallunt, a nobis

ostensa sunt. Ceterum qui plura de *Diuino* in homines *Imperio* desiderat, adeat, si visum fuerit, CANZIVM de *Ciuitate Dei*, BURLAMAQVI *principes du Droit Naturel*, partie II. des *Loix Naturelles*, et HANOVIVM part I. *Philosophiae Ciuilis*.

*** Id vnicum obseruare liceat: quum *consilium* communi omnium consensu opponatur *legi sensu iuridico tali*, nos alienissimos esse ab eorum sententia, qui totum *Ius Naturale* omnemque philosophiam moralem in *meris consiliis* sibi persuadent.

§. 64.

Obligationem naturalem *sola ratione* cognoscere possumus §. 49. Scilicet medium sufficiens cognoscendi *leges naturales a Deo Optimo Maximo* nobis concessum, quum nos constitutos in hoc mundo *rationis participes* fecit, cuius usu ex natura nostra rerumque, quae rationi nostrae patent, tamquam ex fonte §. 59. haurire cognitionem *legum naturalium*, et perspicere, quatenam nostrae actiones libere ipsius sanctissimae voluntati conformes vel contrariae sint, valemus. Hinc *leges naturales et Ius Naturale* vocantur *leges rationis*

tionis et *Ius Rationis*, cui opponuntur *leges* et *Ius Reuelationis* (fidei), hoc est illud *Ius Diuinum* illaeque *leges diuinae*, quae ab homine sine speciali Dei reuelatione cognosci nequeunt, quarumque notitia demum ex ea tamquam e fonte cognitionis hauriri potest, quales sunt *leges diuinae positivae* et *Ius Dei positium* §. 50.

* *Reuelatio* Dei generatim designat actum, quo Deus nobis mentem suam manifestat seu cognitam redit. Concessio itaque rationis, vi cuius voluntatem Numinis circa certam directionem actionum nostrarum liberarum atque ideo *leges naturales* perspicere possumus ex ipsa rerum protestantium natura, continet reuelationem generalem, ut adeo ad producendam in nobis harum legum notitiam alia adhuc *reuelatione*, quae hinc dici meretur *specialis*, et qualis ad cognoscendas *leges Diuinas positivas* requiritur, opus non sit.

§. 65.

Quum *leges naturales* sint species legum sensu iuridico talium §. 63; ipsis, qua talibus, altera species legum iuridicarum opponitur, *leges* nimirum *positivae*, quae sola ratione sufficienter
cogno-

cognosci non possunt. Et quemadmodum leges positivae, quarum legislator est Deus, appellantur divinae §. 43; ita illae, quarum legislator est homo, vocantur *leges positivae humanae*. Hinc intelligimus, 1) quid *Ius Positivum* in genere et *Ius Positivum Humanum* in specie dicatur, 2) *officium, poenam, obligationem, ius subiectionis tantum, sensu iuridico talia* §. 63, esse vel *naturalia* vel *positiva*.

§. 66.

Actus, quo ad notitiam legis iuridicae perduntur ii, quibus per ipsam obligatio constituitur, vocatur **LEGIS PROMVLGATIO** (publicatio). Quum lex positiva proficiscatur e voluntate legislatoris, sola ratione haud cognoscibili, ideoque sit lex talis, quae demum facta promulgatione cognosci queat, consequenter antequam publicata fuerit, ut resignorata non obliget §. 16; sequitur, ut ad *constituendam legis positivae seu divinae seu humanae obligationem requiratur eiusdem promulgatio*; ex aduerso autem simul patet, *leges naturales*, quippe quarum notitiam rationis nostrae usu ipsi assequi valemus §. 64,

tali

tali promulgatione haud indigere, atque ideo nos
iis teneri, licet ita promulgatae haud fuerint.

* Promulgatio legum diuinarum posituarum
in eorundem speciali continetur reuelatione
§. 64. not.

§. 67.

Quum posito homine vsu intellectus instructo
ponatur eiusdem obligatio ad agendum conformi-
ter voluntati diuinae, quatenus eam cognoscere
valet, adeoque ponatur obligatio naturalis §. 53;
sequitur vt OBLIGATIO NATURALIS *gene-
ratim sumta* eatenus sit.

1) NECESSARIA, quae posito homine vsu
intellectus instructo ponitur, hoc est, non potest
non ipsi inexistere, hinc quae tali homini per na-
turam suam simpliciter inhaeret, et a qua homo
nec se ipse liberare, nec ab alio quocumque li-
berari potest; non *arbitraria*, quae demum ma-
nifestata legislatoris voluntate (per reuelationem
specialem vel promulgationem) ponitur;

2) VNIVERSALIS (*subiectiue* talis), quae
omnibus hominibus rationis vsu praeditis incum-
bit; non *particularis*, quae certis dumtaxat ho-
minibus inhaeret;

3) IMMUTABILIS, quae perflante hac hominis natura alia fieri nequit, hinc quae tolli non potest; non *mutabilis*:

4) AETERNA, quae, quoad existunt homines intellectus usu instructi, perdurat; non *temporaria*, ad minoris temporis spatium restricta.

Atque ita simul intelligimus, *legem naturalem primam* §. 58, esse necessariam, vniuersalem, immutabilem aeternamque, vnde et ipsum vniuersum *Ius naturae*, tamquam complexus conclusionum e lege naturali prima promanantium, vocatur ius necessarium, vniuersale, immutabile atque aeternum.

I. Probe tamen obseruandum, plures leges naturales, quae e prima lege naturali deriuantur, demum *posito certo hominis statu* ex ipsa colligi, ideoque nec nisi eos, qui in hoc statu positi sunt, obligare, neque ergo tales leges naturae speciales nisi sub certa hypothesis esse leges necessarias cet.

2) Dubium, quod e *conflictu* legum naturalium fabricari potest contra earumdem immutabilitatem, infra remouebitur (§. 77. 78.)

3. Si nemo vllus obligatione naturali nos *liberare* potest; conficitur, et ipsum Deum, aucto-

auctorem omnis obligationis naturalis et legislatorem Iuris Naturalis, efficere hoc minime posse, ideoque nec *iubere* posse quod naturali obligationi repugnat, nec *dispensare* (qui actus legislatoris cogitatur ut species liberationis seu exemptionis ab obligatione) posse circa leges naturales, unde *obligatio naturalis* vocari sœuit *indispensabilis*. Atque hoc recte affirmari de obligatione naturali generatim sumpta et de Iure naturali quoad vniuersum ambitum suum spectato ex eo comprobatur, quod talis actus Dei, quo omnes vel aliquos vel aliquem mortalium omnibus legibus naturalibus et vniuerso Iure Naturae solueret, repugnaret attributis diuinis speciatim summae eius sapientiae §. 52. Sed quod Deus non possit hominem quemdam ab obligatione alicuius specialis legis naturalis quoad singulare factum eximere vel iubendo vel permittendo, quod posteriori *proprie* dicitur *dispensare*, id quidem facilius pro vero sumitur quam euincitur. Sane si ponere velles talismodi iussum vel dispensationem, rem sumeres quam maxime extraordinariam et miraculi instar considerandam, sed vel eo nomine non plane impossibilem. Danturne miracula in mundo physico, largimurne ea cum sapientia diuina non pugnare? quid vetat dubitare,

annon

annon Deus etiam *miracula* (si ita fas est dicere) in *mundo morali* facere possit?

§ 68.

Poenae Diuinae cum actionibus moraliter malis copulatae sunt mala, dicunturque in oppositione *ad malum morale*, quod scilicet in actione moraliter mala concipitur §. 47, *mala physica*, atque peccatoris animam, corpus, statum externum singulatim vel iunctim afficiunt, itemque tam *priuatim* quam *positiue* cogitari possunt.

Sunt praeterea *POENAE DIVINAE* vel *NATVRALLES*, quarum nexum cum actionibus moraliter malis ex principiis philosophicis seu ex ipsa rerum natura cognoscere possumus, vel *ERBITRARIAE* (positivae), quas ita cognoscere non possumus. Sane dari *mala fortuita* (fortunam aduersam), quibus vitur Deus in poenam peccatorum, darique ergo poenas diuinas arbitrarias, Theologiae philosophicae argumentis luculenter est comprobatum.

Atque ita pari ratione et *praemia diuina* sunt *bona physica* ob *bona moralia*, quae in actionibus moraliter bonis concipiuntur §. 47, nobis collata, siue *positiua* siue *priuatua*, seu *naturalia*

seu

seu *arbitraria*, quo et referenda ea *bona fortuita* (fortuna secunda), quibus virtutis cultores a diuina prouidentia, exornantur.

§. 69.

Ad praemia actionum nostrarum *moraliter bonarum naturalia* referenda *voluptas* ex intuitu perfectionis nostrae moralis, hoc est consensus seu conuenientiae actionum nostrarum liberarum cum obligatione morali progenerata, mater gaudii laetitiae, satisfactionis internae, acquiescentiae in se ipso et fiduciae in Deum eiusque prouidentiam beneuolam; quemadmodum ex aduerso *poenis naturalibus accensendus* status peccatoris bonis hisce destitutus, taedium ipsius ex intuitu *imperfectio- nis suae moralis*, hoc est dissensus et pugnae actionis suae cum obligatione morali, ex sensu (sentatione) culpae §. 35. moralis ortum, mater tristitiae, luctus, moeroris, poenitentiae, horroris respectu poenarum diuinarum et desperationis.

§. 70.

Quamobrem si tibi conscius es facti tui moraliter boni, voluptatem percipies; si autem facti tui morali-

E

rali-

raliter mali, taedium senties. Atque hæc conscientia moralitatis facti proprii est id, quod vocatur **CONSCIENTIA MORALIS**, immo in disciplinis moralibus *simpliciter* **CONSCIENTIA** dicitur, quæ ideo consistit in eo hominis iudicio, quo certæ suæ actioni bonitatem moralem vel prauitatem attribuit. Quatenus quis peccati sui sibi conscius est, **MALAM CONSCIENTIAM** habere dicitur; **BONAM** e contratio, quatenus peccati alicuius sibi conscius non est, vel facti sui moraliter recti est conscius. Quoniam itaque conscientia recte factorum cum sensu voluptatis, hinc cum interna satisfactione aliisque gratis perceptionibus, ex aduerso autem conscientia prave factorum cum sensu taedii, hinc cum tristitia aliisque perceptionibus ingratis naturaliter est copulata §. 60; consequitur, ut ad naturalia recte factorum præmia pertinet etiam bona conscientia, licuti ad naturalem prave factorum poenas conscientia mala. Sumitur conscientia etiam pro facultate, aut quoque pro habitu hominis, moralitatem actionum suarum diiudicandi.

§. 71. Porro ad praemia naturalia etiam pertinent habitus moraliter boni, quibus tum facilius tum gratior indies redditur emendate menti legum ditivaram observantia; sicuti contra ea poenis naturalibus annumerandi habitus pravi, quibus tum difficilius tum molestius indies efficitur corruptae menti legum divinarum observantia.

§. 72. Neque minus ad naturalia actuum nostrarum moralium merita referenda existimatio nostra. Consistit autem EXISTIMATIO (moralis) hominis in iudicio aliorum, quo ipsi perfectionem vel imperfectionem moralem §. 69. attribuunt: SPECIATIM BONA, si tribuunt perfectionem moralem; MALA, si imperfectionem moralem. Quum existimatio nostra bona nobis conciliat animos aliorum, ut proniores fiant ad auxilia nobis ferenda; existimatio autem mala alienet aliorum a nobis animos, ut ad nos iuvandos evadant difficilius, immo ad oppositum faciendum proniores; hinc in illa magnum ad felicitatem nostram praesidium, quemadmodum in ista ingens felicitatis nostrae

impedimentum situm reperiatur: *existimatio bona actionum nostrarum moraliter bonarum*, unde ipsa promanat, *praemium: mala prauarum actionum*, unde deriuatur, *poena est naturalis*.

Ex intuitu existimationis nostrae bonae satisfactio interna §. 69, sicuti ex intuitu existimationis nostrae malae pudor progeneratur: hinc etiam quum *satisfactio illa praemii*, tum *pudor hic poenis naturalibus accensendus*.

Custodia legum naturalium, quatenus parit existimationem bonam, dicitur **HONESTA S**; contentus legum naturalium pariens existimationem malam, **TURPITUDO** (inhonestas). *Honestum et turpe* tum de personis, tum de actionibus praedicatur.

§. 73. Denique in hac poenarum praemiorumque diuinarum consideratione non dubitamus, mentionem iniicere *vitali nostrae post mortem futurae aeternae*, coniunctaeque cum eadem pro cuiusvis factorum in hac vita perpetratorum merito aut *felicitatis* aut *infelicitatis maioris*. Quamuis enim certo sensu utique admittamus, hanc, quam viuimus, vitam omnis Philosophiae Iuris-
que

que Naturalis esse terminum; tamen haec sententia, vno ferme omnium omnis aevi populorum ore confirmata; hoc loco neutiquam omittenda quoniam eadem, ipsius philosophiae argumentis ad moralem usque certitudinem prosecta, magna praecipuis vi pollet, sicut circa actiones suicidandas ad voluntatem nostram commouendum, ita etiam circa facta perpetrata ad mentem nostram vel tranquillam gaudentemque, vel inquietam lugentemque reddendam. Quamobrem quum conscientia §. 70, coniuncta cum metu mali vel spe boni, licet probabiliter saltem malum illud metuamus vel bonum speremus, ad poenas et praemia naturalia pertineat: etiam haec *vitalis post mortem futurae expectatio nostra premiis poenisque naturalibus iam in hac vita existentibus omnino annumeranda*; licet verisimilitudine tantum haec expectatio nitatur, et licet praemia poenaeque ipsae, in altera olim vita exsisturae, sint arbitrariae, quippe circa quas expectamus tantum, quod sint futurae; quaenam vero actu fuerint, ignoramus.

§. 74. Atque hæc, quæ commemorauimus §. 68.
 75, sunt quaedam species præmiorum ac poena-
 rum diuinarum, quibus efficitur *vis imputandi*.
 §. 42, *legum* moralium speciatimque *naturalium*.
 Quæ quidem *vis* etiam si specialiora actionum spe-
 cialium consecraria hoc loco tractari nequeant,
 immo licet plane ignorentur, tamen generatim
 vt *fortissima* considerari debet §. 57. Quare hor-
 rum præmiorum poenarumque diuinarum re-
 præsentatio in mente agentis tanquam totidem
 motiua §. 11, efficiunt harum legum *vim obligan-*
di §. 24, aequè *fortissimam*. Quinque AVCTO-
 RITAS *legis iuridicæ* consistat in ea eius affectio-
 ne, quatenus ipsi præstatur debita obseruantia;
 conficitur, *leges* morales speciatimque *naturales*
 ob vim obligandi, quæ ipsis inest, *fortissimam*,
optissimam esse ad conciliandam sibi auctoritatem
maximam apud eos, qui prauis habitibus haud
 abrepti voluntatem reclamationi conuenienter de-
 terminare non impediuntur.

§. 75.

Vidimus officiorum naturalium motiua §. 11.
 seu *rationes* ad ea faciendâ mouentes, a quibus
 distin-

distinguentiae sunt *rationes* horum officiorum probantes. Quum officia naturalia orientur ex legibus naturalibus §. 47. 61, atque ideo exinde probanda sint; sequitur, ut *officiorum naturalium rationes probantes desumendae sint ex convenientia actionum cum voluntate, attributis, finibus diuinis* §. 60, quatenus haec sola ratione cognosci possunt. Et cognitio quidem huius convenientiae intellectum conuincit de veritate officii naturalis, sicut praemii vel poenae diuiniae cognitio voluntatem impellit ad faciendum officium. Quoniam tamen officiorum naturalium obseruantia et violatio, illa quidem cum praemiis, haec cum poenis diuinis connexa est; facile intelligitur, *rationes probantes officiorum naturalium pertinere simul mediate, ob hunc nexum, ad rationes mouentes, ideoque vicem motiuorum in flectenda voluntate sustinere posse.* Atque ita verum est, motiua actionum nostrarum e voluntate Diuina esse petenda, ac in *determinandis actionibus nostris liberis magis curandum esse, quid circa quamuis velit Deus, quam quid boni vel mali exinde in nos fit redundaturum.* Vnde adultis in virtute, de poenis vel praemiis specta-

libus singularum actionum suarum minus sollicitis, idem, quod ipsis primaria vitæ norma est, per habitum simul euadit motuum fortissimum: *faciendum, quod Deo placet.*

§. 76.

Quoniam de cetero evidens est, legibus naturalibus teneri omnes illos, qui quum eas actu, ignorent, vel circa illas errent, potuissent tamen non ignorare vel non errare §. 37. 60; consequitur, vt *ignoratio obligationes naturalis* generatim considerare *neminem excuset usu intellectus instructum* § 67, eaque propter nec *atheum*, qui Deum non esse opinatur, nec *deistam*, qui Deum minus curare res humanas, neque seu prauos punire seu remunerare bonos sibi persuadet: quippe atheismus et deismus sunt errores vincibiles ideoque eo ipso in poenam imputabiles, quum, quantum tales errores practicos vitare possamus, tantum et debeamus §. 60.

§. 77.

Agere conuenienter voluntati diuinæ, quantum potes §. 60. Ergo age prae aliis actionibus, seu *præfer in agendo*, quod *voluntati diuinæ*
est

est conuenientius, age prae ceteris, quod ipſius ſummae voluntati eſt conuenientiſſimum; praefert, quod cum fine Dei ſuperiori magis conſentit, fac praepriſis, quod fini diuino ſupremo ſeu primario maxime eſt conſentaneum; praefert in agendo id, quo gloria Dei magis manifeſtatur, quo ad optimum mundi, ad perfectionem aliorum, ad tuam felicitatem plus conſertur §. 60.

Quamobrem *ſi ſumis duas actiones, quarum ſingula per ſe conſiderata eſt moraliter debita, quae vero ambae obuiente caſu ſimul peragi nequeunt: ea harum actionum, quae voluntati diuinae eſt conuenientior, eſt peragenda, quae minus, non peragenda; atque in hac actionum pugna 1) non tantum ad poſtერიem non obligaberis moraliter, ſed etiam 2) ad huius poſterioris actionis contrarium faciendum moraliter obligaberis, ita vt ſi poſtერიem faceres, peccares, actionem faceres moraliter malam.*

Itaque *actio* quaedam, quae per ſe vel ſub certa hypothefi eſt *moraliter bona*, ſub alia hypothefi, in pugna cum alia actione moraliter bona, quae diuinae voluntati eſt conuenientior, *potest degenerare in actionem moraliter malam.*

Age moraliter bene, quantum potes §. 46.
60, ergo fac potius, quod moraliter est melius,
fac potissimum, quod moraliter est optimum.

§. 78.

Quum posita actione morali ponatur lex et obligatio moralis officiique morale §. 46, si ex hac actionum pugna, de qua exposuimus, concludis ad pugnam duarum legum, obligationum officiorumque moralium; in promptu habes regulam exceptionis: *in collisione legum moralium vincit ea, cuius observantia voluntati diuinæ conuenientius agitur*, et cedit ipsi altera. Vnde ista lex tanquam fortior, haec tanquam debilior consideranda est §. 12. Et haec etiam in pugna obligationum et officiorum obtinere per se clarum est.

Sed, si dicendum, quod res est *vera pugna legum moralium non datur*; quippe si daretur, ad eandem actionem Deus non simul et obligaret et non obligaret, vellet idem, quod simul nollet; quin potius, quod comprobauimus §. praec., actio per se moraliter bona in pugna cum actione moraliter meliori cessat esse moraliter bona, ergo

eatenus circa eandem qua talem cessat obligatio et lex moralis, et ipsa cessat esse officium morale. Quare, si hoc casu leges officiaque inter se videntur collidi, hoc imbecillitati intellectus humani tribuendum est, quoniam pugna haec legum moralium est tantum apparens, errorem vitiumque logicum continens.

Ergo nec legis naturalis cum alia naturali, nec legis naturalis cum lege diuina positiua unquam vera datur collisio.

§. 79.

Quamobrem si apparet *officiorum naturalium conflictus*, quod tum circa coordinata, tum circa subordinata accidere potest officia; 1) *subordinatorum* ea, quae est *inferior*, cedit *superiori*, 2) *coordinatorum* autem ea vincit, quae cum officio proxime superiori, utrique coordinatorum communi, *propius conspirat* §. 77.

§. 80.

Quodsi sumis *legem diuinam positiuam*, quam talem esse certo nosti, *pugnare cum naturali*; *vincet positiua*: quoniam si datur reuelatio specialis, datur necessario ad supplendum rationis nostrae

nostrae defectum, ideoque certius et maius est lumen reuelationis lumine rationis nostrae sibi soli relictæ, erroribus naturaliter obnoxiae.

*) Quid, si Deus permisisset aliquando specialiter, immo iussisset positua lege fieri id, quod naturali aduerlatur, potuissentne hoc iure suo summo ab hominibus postulare, ut exceptionem a lege naturali hoc casu facerent? §. 67. not.

§. 81.

Itaque 1) *leges naturales speciales* admittunt aliquam exceptionem ipsarum essentiae congruentem §. 77. 79, hinc *latitudinem quamdam moralem* seu restrictionem tacitam *habent* §. 57. 2) Quum obseruantia talis legis et officii in pugna cum fortiori fiat moraliter impossibilis, et contineat impedimentum morale §. 44: *si hoc casu neglectioem legis debilioris et officii consideras tamquam relictitudinis facti defectum; talis defectus erit inuincibilis moraliter* §. 34, ideoque moraliter inculpabilis §. 35, immo *tantum abest, ut fuerit imputabilis, ut contrarium potius in poenam imputaretur* §. 77.

Age conformiter voluntati diuinæ, quantum

potes. §. 60: ergo iunge vires tuas cum viribus reliquorum hominum, seu *iunge te reliquis, ad explendam voluntatem Dei tamquam ad finem perdurantem* (circa negotium non-transitorium) *omnibus hominibus communem* §. 67.

Coniunctio plurium ad persequendum finem quemdam communem et perdurantem dicitur **CONSOCIATIO**, et ea, quae inde efficitur *unio* (status consociatorum ex consociatione), **SOCIETAS**, singulisque ita uniti **SOCII** (membra societatis) appellantur. Quum igitur existat obligatio naturalis hominum ad voluntatem Dilini Numinis unitis viribus explendam, eatenus *recte affirmatur existentia SOCIETATIS* hominum 1) **VNIVERSALIS**, quippe cuius socii omnes sunt homines, et 2) **NECESSARIAE**, ad quam per ipsam naturam suam obligantur §. 67. Quousque igitur extenditur voluntas Dei unitis hominum viribus exsequenda, qua lex naturalis, eo usque extenditur finis societatis vniuersalis et obligatio hominum tamquam societatis huius membrorum. Quamobrem ad finem societatis vniuersalis pertinet

net illustratio gloriæ diuinæ, optimum generis humani, et quæ sunt reliqua his subordinata §. 60. *Societas* designat quoque exemplum seu coetum sociorum.

§. 83.

Sumitur tamen SOCIETAS hæc VNIVERSALIS plerumque *strictiore significatu* pro vnione hominum ad felicitatem communem mutuo promouendam, atque hinc etiam *obligationes* et *leges* et *officia*, quæ posita hæc societate vniuersali ponuntur, simpliciter *sociales*, et *socialia* solent denominari, vnde et virtus hominis in explendis officiis societatis huius vniuersalis vocatur SOCIALITAS. Quoniam igitur officiorum socialium huius societatis vniuersalis *strictè* inmo *simpliciter* dictæ idem est obiectum et finis, qui officiorum erga alios §. 62; patet, *officia naturalia hominis erga alios tamquam officia socialia posse considerari*. Vocantur hæc officia etiam *officia socialitatis*.

§. 84.

Quære optimum generis humani, est lex naturalis, subordinata tamen studio gloriæ diuinæ §. 60: ergo *confer ad conseruationem, perfectionem,*

*Etionem, felicitatem aliorum, quantum poter; esto
medium conseruandi perficiendique alterius; fac
aliis, quae vis, vt alii tibi faciant.*

*Ne agar, quae conseruatione, perfectione, fe-
licitati aliorum aduersantur, hinc talia omite,
quantum poter, hoc est, quod sine violatione obli-
gationis moralis maioris, fieri potest. Caue sis im-
pedimentum conseruationis perfectionisque alteri-
us; quae tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Ne
impedias alterum in iis, quae conformiter obliga-
tioni vel iuri suo naturali agit.*

§. 85.

Progressus ad finem societatis obtinendum non
impeditus vocatur SALVS SOCIETATIS. *Hic,
quae salutem generis humani promouent, quae con-
tra ipsi repugnant, ne facito. Ergo, quidquid
ita comparatum, vt, si ab omnibus hominibus in-
termitteretur, generi humano pereundum esset, id
naturaliter est praeceptum; quidquid autem ita
comparatum, vt, si ab omnibus comitteretur, ge-
neri humano pereundum esset, illud naturaliter
prohibitum est §. praec.*

Quod

Quod alteri bonum est, VTILE est, atque ideo VTILITAS bonitas est respectiua. *Esse generi humano utilis*, confer ad cuiuslibet vtilitatem, quantum potes § cit.

§. 86.

Ad socialitatem colendam et 1) *voluntas Dei* nos naturaliter obligat, et 2) *indigentia naturalis humana* compellit, et 3) inuitat simul insitus ille alios amandi instinctus seu *philantropia ingeniata*.

§. 87.

Perfice te, et conserua te sunt leges naturales, subordinatae tamen aliis legibus fortioribus §. 60. Ergo *obligamur naturaliter ad ea, sine quibus conseruari vel perfici non possumus*, ad perfectionis et conseruationis nostrae media adhibenda, impedimenta que, remouenda, in quantum scilicet horum remediorum usus remotioque impedimentorum cum obligatione maiori non pugnat; consequenter in usum illorum horumque remotionem nobis etiam competit facultas moralis seu ius naturale §. 44. 45, quatenus obligatio fortior non obstat.

§. 88.

§. 88.

Quum porro detur facultas moralis non tantum ad id, ad quod moraliter obligamur §. cit., sed etiam ad id, quod nulli legum moralium repugnat §. 44: consequitur, vt nobis *naturaliter ius competat*, 1) *ad faciendum quodlibet officium tum erga Deum tum erga nosmetipsos tum erga alios*, ideoque etiam *ad officia solicialitatis quodcumque*, nisi officium maius obliterit; 2) *ad omne id, quod moraliter permiffum et moraliter indifferens est* §. 46; 3) *in omnem vsum facultatum nostrarum physicarum moraliter non prohibitum*; immo consequitur etiam, vt 4) *facultas moralis in finem tribuat etiam facultatem moralem in ea, sine quibus finis iste obtineri nequit ergo in eius media et in remotionem impedimentorum nisi lex moralis maior obliterit.*

§ 89.

VTITVR IVRE SVO (exercet illud) qui actionem, in quam ipsi ius est, actu agit. Quum non detur ius aliquid agendi, nisi eadem actio acta sis licita §. 44; *cuiuslibet competit ius, iure suo utendi*, si res per se spectetur. Et quoniam

F. iuri

iuri meo naturali respondet in te obligatio naturalis, ad me non impediendum in vsu et exercitio iuris mei §. 84; consequens est, vt 1) nemo in vsu iuris sui naturalis sit impediendus (turbandus), et 2) quousque ius meum naturale extenditur §. 87. et 88, eousque et tua erga me extendatur obligatio naturalis. Probe tamen obseruanda limitatio essentialis seu tacita omnis obligationis specialis: tantum quemque obligari, quantum potest physice et moraliter §. 45.

§. 90.

Si lex iuridica determinat actionem quamdam non quidem praeceptam nec tamen ab aliis impediendam esse, est lex et species legis prohibitiuae §. 19. Quum tamen diuersum effectum habeat respectu eius, cui facultatem tribuit aliquit licite agendi, et respectu eius, cui obligationem imponit, alterum non impediendi; vocatur respectu illius **LEX PERMITTENS** (permissiua), respectu huius **LEX IVBENS**. Appellatur nempe lex respectu priori permittens, quod legislator vi talis legis facultatem alicui largiatur, certam actionem tamquam permissam §. 63, perpetrandi. Quamobrem

rem omnis facultas hominis moralis, omne ius naturale, omne ius sensu iuridico tale est ex lege vel iubente vel certe permittente. Distat vero ius ex lege iubente ab eo, quod ex lege permittente deriuatur, quemadmodum actio iussa ab actione distat permissa §. 46. 47.

* Omnis igitur facultas moralis veri nominis haec duo habet connexa, 1) respectu Dei, quod supponat Deum aliquid iubentem vel saltem permittentem, 2) respectu aliorum hominum, quod ponat, alios ad agnoscendam hanc meam facultatem moralem eatenus teneri; vt scilicet obligentur me non impedire in exercitio facultatis meae moralis.

§. 91.

Ex diuerso hominum statu diuersae species obligationum, legum, officiorum et facultatum moralium, seu iurium late dictorum §. 44, naturalium promanant; vnde ius Naturale late d. seu Philosophia Moralis tamquam totum considerari, et diuersis partibus distribui potest.

Speciatim notari meretur, hominem praeter illam *societatem vniuersalem*, cuius per ipsam naturam constituitur membrum, vel simul in so-

cietate quadam degere *particulari*, vel minus degere. Status hominis prior vocatur **STATVS SOCIALIS** *strictius* et *simpliciter*, posterior contra **EXTRASOCIALIS** (*soltarius*) et per excellentiam **STATVS** hominis **NATVRALIS**. Atque sic pro subtrata materia et *obligatio socialis officium sociale, lex socialis* cet. strictiori sumuntur significatione scilicet pro obligatione, officio, lege, in statu societatum particularium obseruanda.

Scientia legum naturalium in statu sociali stricto dicto obseruandarum est **IUS SOCIALE VNIVERSALE** (*Ius Sociale Naturale, Ius Naturale Societatum Particularium*) *latius dictum*. Ergo **Ius Sociale Vniuersale** est scientia officiorum et legum naturalium socialium, et scientia obligationum atque iurium socialium vniuersalium. **Ius Naturale non-sociale** in oppositione ad **Ius Naturale Sociale** vocatur *Ius mere Naturale*.

§. 92.

Si *societas*, pro complexu sociorum hominum sumta §, 82, consideratur generatim, abstrahendo nempe ab iis, quae hoc vel illud singulum eius membrum concernunt, *spectari nequit*
nisi

nisi tamquam ens unum. Quoniam vero societas ita considerata est totum, ex pluribus sociis individuis tamquam totidem partibus compositum quorum singulus quisque est homo, ideoque quorum singulo cuique et obligationes naturales incumbunt, et iura naturalia competunt; conficitur, *integrae societati generatim spectatae easdem obligationes et iura naturalia attribuenda esse, quae de singulo quoque eiusdem membro praedicantur, nisi ratio diversitatis ex ipsa societatis natura demonstrari possit.* Quamobrem hactenus omnis societas particularis respectu non-sociorum (exteriorum) tenetur obligationibus humanis, et instructa est iuribus humanis naturalibus, unde societas vocatur *persona moralis* (mystica, corpus morale, mysticum) in oppositione ad hominem individuum, tamquam singularem personam.

§. 93.

Atque hinc intelligitur, *obligationes, iura, leges, officia naturalia, quae respectu singulorum hominum sunt stabilita, ad quascumque societas hominum particulares posse applicari;*

exclusis nimirum iis, quae ob diuersam hominis indiuidui et societatis naturam diuersimode determinanda. Qua quidem via compendiaria quum vtantur omnes, qui naturales societatum particularium leges pertractant, patet ratio, cur Ius Sociale Vniuersale tamquam Ius Naturale ad societates particulares applicatum definiatur.

§. 94.

Ex speciebus societatum particularium specialiores partes Iuris Socialis Vniuersalis conformari possunt.

Generatim SOCIETAS, quae alias societates habet pro partibus suis, est COMPOSITA; quae non composita; est SIMPLEX, in societate composita itaque dantur membra seu focii, quorum singulus est persona mystica; in societate autem simplici non dantur focii, nisi personae indiuiduae. Ad societates simplices referri solent omnes, quae *esse possunt* simplices; qua quidem significatione posita, nec appellantur compositae, nisi illae societates, quae non possunt non esse compositae, ideoque quae necessario compositae sunt.

§. 95.

§. 95.

Prae reliquis societatum particularium speciebus fere innumeris notatu quam maxime digna est ea, quae appellatur *Ciuitas*. Quum enim vniuersum fere genus humanum in ciuitates dispersitum hodie reperiatur; societas haec inter ceteras est illustrissima, eiusque consideratio foecundissima, atque cognitio eiusdem, ad normam legum naturalium exacta, tum vtilissima tum maxime omnium necessaria. Atque inde promanatur *Iuris Ciuitatis Vniuersalis*, tamquam praecipua Iuris Socialis Vniuersalis pars et species.

Quod si igitur in peruestigandis Societatum particularium iuribus ac obligationibus naturalibus tractatio Iuris Ciuitatis tamquam scopus seu finis primarius constituatur: quae societates ad hanc distinctius cognoscendam pertinent, illae vt, missis reliquis, prius exponantur, quam ad considerandam ciuitatem perueniatur, necesse est. Ciuitas ex familiis, *familia* seu *domus* ex societate matrimoniali, parentali herilique est composita. Posteriores societates vel sunt, vel esse certe possunt *simplices*: prior est composita societas, *minor* tamen; si ad ciuitatem tamquam

magis compositam referatur. Familia pariter atque illae societates, ex quibus ipsa constituitur, communi nomine appellantur SOCIETATES DOMESTICAE. Vnde concipitur alia Iuris Socialis Vniuersalis pars, *Ius nempe Societatum Domesticarum (Oeconomicum) Vniuersale.*

§. 96.

Omnis societas quatenus non est pars alterius societatis est in statu naturali §. 91, indeque appellatur *libera*, consequenter consideranda est vt persona libera §. 92. Hinc ad societates liberas erga se inuicem applicari potest Ius Naturale mere tale §. 91, seu societates liberare erga se inuicem vtuntur Iure mere Naturali.

§. 97.

Ciuitas 1) respectu familiarum, ex quibus coalescit, vocatur SOCIETAS MAIOR, soletque ou nis societas, familiarum compositum, hoc nomine insigniri; 2) est SOCIETAS AETERNA, in qua alii socii aliis successiue succedunt, quippe ciuitas in posteritatem familiarum vnitarum est perduratura ex earundem intentione; 3) ciuitas
libe-

libera speciatim *gens appellatur*, generalius vero GENS designat quancumque societatem maiorem aeternam liberam. Patet ergo, gentes erga se inuicem regi Iure mere Naturali, et IUS GENTIVM *Vniuersale seu Naturale* esse Ius mere Naturale ad gentes applicatum §. *præcc.*

CAPVT VI.

DE

OBLIGATIONE PERFECTA.

§. 98.

Pone obligationem quamdam naturalem ita tibi incumbere, vt, si eam violaueris, mihi competat facultas moralis, te ea propter cogendi; hanc obligationem vocare solemus perfectam. Ea igitur obligatio naturalis est OBLIGATIO PERFECTA, quæ sicubi violatur, connexam habet facultatem moralem alterius hominis cogendi violatorem; ea vero, quæ cum tali facultate alterius morali minus est coniuncta, IMPERFECTA appellatur. COGERE alterum *strictè* significat corpus eius

inuadere, seu malum alteri inferre, quo corpus eius affligitur, et talis coactio etiam *violentia vis externa*, et in sphaera obligationum perfectarum, *vis* simpliciter appellatur: et quatenus eo fine adhibetur, quo alter, adhuc renitens, obligationi suae satisfaciat, *extorsio* audit. Sed et *latiori sensu* coactionis vocabulum vsurpatur, quod inferius patefiet.

Ergo si qua datur obligatio naturalis, ad quam adimplendam homo hominem vel vi externa adigere, ad quam etiam adhibitio medio violento ipsum compellere moraliter potest, cuius implementum extorquere alteri licet; ea est obligatio perfecta,

§. 99.

Hinc lex naturalis, quae perfectam continet obligationem, *LEX PERFECTA* (cogens, lex naturalis stricte); quae imperfectam tantum *IMPERFECTA* dicitur. Quocirca lex perfecta est lex naturalis, secundum quam actiones suas liberas determinare aliquis perfecte obligatur. Legum perfectarum scientia est *IUS NATURALE stricte* dictum (Ius Naturale Cogens), nimirum

vocabulo *iuris obiectivae* seu pro legum completionem et scientia sumto (§. 51).

§. 100.

Facultas moralis hominis, quae posita alterius obligatione perfecta ponitur, seu quae obligationis perfectae alterius est correlatum, vocatur **IUS (subiectivae** seu pro affectione personae sumtum) **PERFECTUM.** (ius naturali strictum § 44 61, immo in sphaera obligationum perfectarum *IUS simpliciter*). Facultas moralis, quae sine correlata alterius obligatione perfecta ponitur, est **IUS IMPERFECTUM.** Ius itaque perfectum hominis est facultas eius moralis, cogendi alterum, sicubi obligationem naturalem violaverit, quemadmodum inversa vice obligatio naturalis ea, quae cum iure alterius hominis est coniuncta, *obligatio perfecta est.*

§. 101.

Ex dictis liquet, posita lege perfecta poni duo homines, alterum, cui obligatio perfecta incumbit, alterum, cui ius strictum competit. Ergo 1) *omni obligationi meae perfectae respondet ius perfectum in altero et inversa vice omni meo*
iuri

iuri perfectore spondet obligatio perfecta in altero, dummodo in dato casu obligationi non obest impedimentum physicum vel morale §. 45. 2) Ius Naturale Cogens definiiri potest, quod sit scientia iurium atque obligationum perfectarum.

§ 102.

Quoniam naturaliter obligor ad me conferuandum § 87, speciatimque ideo ad corpus ac vitam meam conferuandam, quantum possum; mihi competit facultas moralis in ea, sine quibus conferuari non possum, et facultas moralis, remedia conferuationis meae adhibendi, remouendique impedimenta §. *ead.* Pone alterum suscipere actionem cum conferuatione mei pugnantem, enascitur mihi facultas moralis, hoc impedimentum meae conferuationis remouendi. Pone remoueri non posse nisi adhibita in alterum vi; competit mihi facultas moralis, alteri vim inferendi tanquam remedium conferuationis meae necessarium. Ergo *datur* quaedam *facultas moralis naturaliter mihi competens, cogendi eum, qui agit, quae conferuationi mei aduersantur, quatenus nempe lex fortior non obstat §. 87.*

§. 103.

Obligaris naturaliter ad ea non agenda, quae conseruationi mei aduersantur §. 89. Haec tua obligatio, sicubi a te violatur, connexa est cum facultate mea morali, vim contra te adhibendi §. praec; ideoque haec tua obligatio est obligatio perfecta, et facultas mea morali, quae huic tuae obligationi respondet, est ius strictum §. 100. Quapropter naturaliter et perfecte obligamur ad ea non agenda, quae conseruationi alterius aduersantur, et cuilibet competit ius naturale strictum, seu ius perfectum in sui conseruationem. Itaque existit quoddam ius naturale strictum, quaedam obligatio perfecta et lex quaedam perfecta: vnde si ratiocinando aliae deducantur leges, iura atque obligationes perfectae; earum complexio et scientia constituet *Ius Naturale Cogens* seu *strictè dictum*. Quamobrem existit *Ius Naturae strictè dictum*, ponendum quippe posito naturali cuiuslibet iure stricto in sui conseruationem.

§. 104.

Vt praescindamus dubitationes, quae circa veritatem legis naturalis perfectae de non agendis

iis, quae conseruationi alterius aduersantur, suboriri possunt; monemus, in demonstratione proposita supponi 1) duo homines vsu intellectus instructos, easdemque secundum *meram humanitatem* seu naturam humanam genericam, quae et quatenus omnibus hominibus est communis §. 10, consideratos, consequenter in *statu uaturali* positos §. 91. *remotis* omnibus *factis praecuiis*, quibus forte ab altero aut utroque horum hominum officium quoddam naturale erga se inuicem praestitum aut violatum fuerit, 2) supponi, alterum *actionem* quamdam *externam* committere, quae *conseruationi vitae* vel *corporis* alterius repugnat, 3) vsum violentiae esse ad conseruandam vitam corpusue *remedium necessarium*, et 4) nullam exstare *obligationem moralem maiorem*, quae vsum iuris sese conseruandi et hinc ipsam obligationem ad sui conseruationem hoc casu impediat §. 87. Quibus positis nihil dubii superesse existimamus, quin nobis competat facultas moralis veri nominis, ex ipsa naturali ad nos conseruandos obligatione promanans, cogendi alterum, quominus peragat, quod coepit, impedire conseruationem nostram. Ergo *cuilibet incumbit obligatio*

gatio perfecta ad non agendum, quod conseruationi alterius repugnat, quanta incumbere potest; et cuilibet competit ius perfectum in sui conseruationem, quantum competere potest. Ultra enim posse tam physice quam moraliter nec datur obligatio nec ius §. 45. et 88.

§. 105.

Confirmatur haec thesis de iure in vitae corporisque sui conseruationem 1) ex eo, quod Deus, quoniam nobis concessit haec dona, necessario vult, vt iis obligationi nostrae conformiter ad persequendos suos fines vtamur, ergo necessario etiam vult, vt eadem conseruemus; 2) quod qualiscumque etiam Dei in creando homine fuerit finis, illius tamen ipsius finis gratia, cuius causa condidit hominem, etiam velit hominis, hinc vitae corporisque sui conseruationem, necesse est; 3) ex *instinctu sese conseruandi* et hinc *fuga mortis* et *interitus*, reliquis nisiibus naturae humanae ingenitis vehementiori, qui, si eius usus ne hoc quidem casu foret permissus, plane esset inutilis.

§. 106.

Homini in hominem naturaliter competit facultas moralis cogendi, quatenus 1) hic agit, quae illius conseruationi adseruantur, et 2) violentiae vltus est remedium conseruationis illius necessarium §. 102. Ex hoc fundamento obligatio naturalis ad ea non facienda, quae conseruationi alterius repugnant, est perfecta: vnde, sicut ex obligatione imperfecta *officium imperfectum*, ita ex hac perfecta obligatione concipitur *officium perfectum* ea non agendi, quae conseruationi alterius contrariantur.

E contrario vero *officia naturalia cetera*, nimirum *officia erga Deum, erga se ipsum* et reliqua *officia erga alios homines esse nequeunt perfecta*, seu ad ea facienda nemo vi adigi ab altero potest. Finge enim Caium te cogere, vt Deum colas, vt te ipsum perficias, vt Caii aliusue hominis augeas perfectionem; hoc casu Caius corpus tuum inuadet §. 98, ideoque talia peraget, quae conseruationi tui aduersantur, hinc faciet, quae facere moraliter nequit, et quae non facere ob ius tuum naturale strictum perfecte obligatur §. 103. Etiam si enim finis Caii hoc casu fuerit lici-

licitus et inoraliter bonus, ideoque ipsi quoque in eius media competat facultas moralis; tamen haec non ultra actu competit, quam quantum competere moraliter potest, ideoque quatenus haec media per se non sunt illicita §. 88, consequenter ad media coactiva, quippe per se prohibita, haec facultas moralis extendi nequit.

Quamobrem officia naturalia erga Deum, officia erga te ipsum, et reliqua officia erga alios, quae sub officio de non impedienda alterius conservatione haud continentur, si a te violentur; alteri tamen facultatem te cogendi non porrigunt, seu extorqueri tibi nequeunt, ideoque *haec officia omnia, respectu hominum erga se inuicem, sunt officia dumtaxat imperfecta.* Officia erga alios imperfecta vocantur OFFICIA CHARITATIS (amoris, benevolentiae, quibusdam humanitatis), quibus opponentur OFFICIA NECESSITATIS, hoc est officia erga alios perfecta.

§. 107.

Quoniam itaque officia naturalia erga Deum; erga semetipsum et officia charitatis sunt imperfecta: *obligamur moraliter et naturaliter; ad haec officia nemini extorquenda.* Quae obligatio con-

G

firma-

firmatur quoque ex ea, qua obstringimur ad *socialitatem* colendam §. 83. 84. hinc ad abstinentium ab omni, quantum fieri potest, violentia; quum ex adhibita hoc casu vi plus mali in genus humanum reducatur, quam ex alterius non-observantia alicuius officii imperfecti metuendum est.

Patet vero etiam, *hanc naturalem ad officia imperfecti nemini extorquenda obligationem simul esse perfectum*, quippe cuius violatio repugnat iuri alterius stricto in sui conseruationem §. 106.

§. 108. Quum itaque omnia officia naturalia vel erga Deum, vel erga nosmetipsos vel erga alios pertineant, et officium ad non impediendam aliorum conseruationem, quod est perfectum, sit species officiorum erga alios, cetera vero officia omnia sint imperfecta; liquet legem: ne agito, quae conseruationi alterius aduersantur, esse principium Iuris Naturalis e gentis generale et primum, legumque perfectarum quasi focus et centrum §. 23. et 58.

§. 109.

Quoniam finis Iuris Naturalis Cognentis eo ten-
dit, vt conseruemur, eiusque medium positum: sit
id iure cogendi; deducitur inde ius naturale stri-
ctum non patiendi; vt alter agat, quod conserua-
tionis mei aduersatur, quod dicitur IUS SECVRI-
TATIS, consequenter etiam ius *resistendi*, id est
vim opponendi ei, qui conatur agere, quod ob-
stat conseruationi mei: quod vocatur IUS DEFEN-
SIONIS, est quippe DEFENSIO actus, quo re-
sistitur ei, qui conatur agere contra conseruatio-
nem alterius. Denique cum vis, quae infertur ei,
qui facti prauicontra conseruationem nostram per-
petrati auctor est, ad poenas sensu philosophico
tales §. 27. pertineat; ex iure in sui conseruatio-
nem descendit etiam ius quoddam *puniendi*, ma-
la scilicet infligendi ei, qui facti contra conserua-
tionem nostram admissi reus est. Et hoc iure pu-
niendi vi iuris securitatis vti licet ad praecauenda
facta similia, hinc ne reus eiusmodi quid denuo
perpetret, immo pro datis circumstantiis nec alii,
exemplum rei sequentes,

§. II.

Ius Naturale Cogens est species Iuris Naturalis §. 51, ergo est Ius Diuinum §. 63, hinc poenis diuinis armatum §. 54; in quo Iuri Naturali Cogeni cum Iure Naturae latius dicto conuenit. Praeterea vero Ius Naturale Cogens etiam metu coactionis ab eo homine, cuius ius perfectum violatur, inferendae munitum; in quo Ius Naturale strictum a reliquo Iure Naturali est distinctum §. 106.

CAPVT VII:

DE

OBLIGATIONE
EXTERNAE.

§. III.

Obligatio naturalis perfecta habet hoc commune cum obligatione positiua humana, quod vtraque consistat in obligatione iuridica §. 65, qua violata alteri homini competit facultas, vim licite adhi-

adhibendi contra eum, qui violat. *Quaecunque* igitur *notiones et propositiones ex hac obligationis perfectae convenientia cum positiua humana deducuntur*, discendendo nempe ab iis, quae in vtraque obligatione iuridica sunt diuersa, *sunt notiones et propositiones generaliores Iuri Naturali stricto cum Iuribus Humanis communes, hinc quum ad Ius Naturae Cogens, tum etiam ad Ius omne Humanum, tamquam ad species vnus eiusdemque Iuris generalioris, applicabiles.*

§. 112.

Obligatio iuridica, qua violata alteri homini competit facultas, vim licite adhibendi contra eum, qui violat, seu quae metu coactionis humanae efficitur, vocatur OBLIGATIO EXTERNA. Quae ergo distingui potest ab eo obligatione iuridica, quae metu poenae diuinae efficitur, siue sit naturalis seu positiua, hoc est ab obligatione morali et eatenus obligatio moralis dicitur OBLIGATIO INTERNA. Itaque obligatio moralis et interna est vnum idemque, nouum tamen illa nomen sortitur, quatenus spectetur in oppositione ab obligationem externam. Possunt vero in ea-

dem actione obligatio et interna et externa vna consistere; licet et dentur actiones, ad quas tantum interne et aliae ad quas tantum externe obligamur, seu quibus *obligatio* vel *mere interna* vel *mere externa* inest. *Obligatio interna* vocatur etiam *obligatio in foro Diuino (interno)*, sicut *externo in foro humano (externo)*.

§. 113.

Ex his obligationis externae et internae notionibus concipitur idea *off. ii* §. 65, *externi et interni, legis iuridicae* §. 63, *externae et internae*, vt et *iuris*, pro complexu et scientia legum iuridicarum sumti, *Externi ac Interni*.

§. 114.

Clarum etiam nunc est, quid dicatur *externae* atque *internae illicitum* vel *licitum* §. 26. *Facultas*, aliquid externe licite agendi, vocatur *IUS EXTERNVM* seu *IUS simpliciter*, in sphaera nempe legum externarum iurisque *Externi*, sumto vocabulo iuris subiectivae pro facultate personae quod est correlatum obligationis externae alterius. Differt itaque *ius externum a iure interno*, quemadmodum *lex externa a lege interna*, con-

stitit.

sistitque ius extremum in facultate, vim licite ad-
 hibendi contra eam, qui obligationem quamdam
 externam erga nos violat. Vocatur ius externum
 subinde etiam *facultas moralis*, licet hoc nomen
 saepius haud mereatur; saltem eo significatu, ut
 distinguatur a *facultate physica*, legi externae
 contraria, et quoniam ius externum atque facul-
 tas moralis eundem in sphaera legum externarum
 habere solent effectum. Atque eodem sensu et-
 iam in hac sphaera accipienda *necessitas*, *possibili-
 tas*, *impossibilitas* MORALIS, ideoque et id,
 quod vocare solemus MORALITER necessarium,
possibile, *impossibile*, ut et *impedimentum morale*
 et id genus alia. Praestat vero ad praecauendam
 notionum confusionem in locum termini: *moralis*,
 surrogare in sphaera legum externarum terminum:
legalis, ut quemadmodum idae differunt, ita et-
 iam eius signo et nomine distinguantur facultas,
 necessitas, impedimentum cet. *morale*, h. e. vi
 legis internae tale; a facultate, necessitate im-
 pedimento cet. *legali*, nempe vi legis externae
 tali.

§. 115.

Patet porro ex dictis, quid sit *EXTERNE obligatorium* §. 26, quid *EXTERNE debitum* §. 47, *iussum* §. 63, *praeceptum* vel *prohibitum* §. 46, *indifferens* §. 26, et *permissum* §. 63. Actio externa seu in foro humano indifferens vocatur *ACTVS MERI ARBITRII* (res merae voluntatis, ius merae facultatis, actio, quae pro arbitrio seu pro lubitu determinari potest).

§. 116.

Actio externa illicita appellatur etiam *ACTIO (externae) INIVSTA*, licita autem *IUSTA (externae)*. Qui facti iniusti reus est, *INIVSTVS*; sin minus, *IUSTVS* vocatur. Ergo 1) actio iniusta inuoluit transgressionem legis §. 34. externae, et violationem obligationis §. 34. externae, et violationem iuris externi alterius §. 114. 2) *Iniustitia* aequae ac *iustitia* mox actionis mox personae designat affectionem, 3) *Iustitia (externa)*, qualis nempe in sphaera legum externarum et in foro humano cogitatur, inque eadem dicitur *iustitia simpliciter*) in sola absentia seu negatione iniustitiae externae consistere potest, ideoque

haec

haec iustitia, qua personae praedicatum, non concipitur ut virtus, nec consequenter etiam iustitia, qua facti qualitas, cogitatur ut virtutis effectus: quippe *iustitia personae externa* non ponit necessario virtutem, ut nec eam excludat; quum contra *iustitia personae interna*, qualis nempe in foro conscientiae requiritur, omnino ponat atque inuoluat virtutem §. 60. 61. 4) *Lex externa* concipi potest ut norma iusti atque iniusti, et *Ius Externum* tanquam scientia iusti atque iniusti. 5) *Ius externum datur ad agendum ea omnia, quae non sunt externe iniusta* §. 114, vnde patet iuris externi extensio.

§. 117.

Factum itaque *iniustum* (externe tale) considerari potest ut determinata species facti minus recti §. 26. 34. Hinc 1) factum iniustum vel continet reatum, vel minus continet: illud formaliter est iniustum et impurabile in demeritum atque inuoluit iniustitiam personae; hoc materialiter dumtaxat iniustum et minus imputabile, atque ideo *factum* in sphaera iuris externi *inculpabile*, excluditque personae iniustitiam, nudam

facti iniustitiam complectens. 2) *Factum iniustum*, cui reatus inest, seu *factum externae culpabile* est vel *dolosum* vel *culposum* (stricte dictum §. 36. *Factum iniustum dolosum* vno verbo *MALEFICIVM* appellare ab vso loquendi non adhorret, vnde *MALEFICVS* vocatur, qui maleficii reus est.

§. 118. *LAEDIT* alterum, qui ius externum alterius violat. Omnis igitur actus iuri externo contrarius est *LAESIO*, et omnis laesio est actio iniusta §. 116. Hinc *laesio* vel reatam involuit vel minus, et priori casu iterum vel culpam vel dolum continet §. praec. vnde *laesio* vel *culpabilis* est vel *inculpabilis*, prior vero vel *culposa* vel *dolosa*. *Laesio culpabilis* est *INIURIA* latius dicta, quae igitur ponit violationem iuris alterius, cui simul reatus inest. Ergo datur *laesio* sine iniuria, atque omnis *iniuria* vel *culposa* est vel *dolosa*; et *laesio* atque *iniuria* vel *commisiva* est vel *omissiva* §. 7.

Ceterum ex dictis per se patet, posita lege externa poni obligationem externam ad non agendum, iniuste (externe), ad colendam iustitiam

(ex

(externam), ad maleficium non patrandum, ad non laedendum, ad iniuriam non faciendam: quamobrem tanquam prima principia et leges generales omnis Iuris Externi spectati possunt hae propositiones: *iniuste non age, cole iustitiam, neminem laede* cet.

§. 119.

Si tibi ius (externum) competit, quodam obiecto utendi, eiusdemque ab usu alios excludendi, illud obiectum in disciplinis iuridicis per excell. *tuum* appellatur. Est vero *uti* generatim utilitatem actuare, et *excludere* alterum *ab usu* est efficere, ut alter aliquo obiecto *uti* nequeant, seu ut ab eius usu abstineat, seu impedire alterum, quo minus eo utatur. Itaque id, quo quis *uti* exclusis aliis iure potest, est intuitu eiusdem personae *S V V M*, atque pro diuerso personarum respectu vocatur, *meum tuum, alienum, nostrum, vestrum*.

Praedicatur vero *suum* etiam de ipso *iure*, quod alicui competit, certo obiecto exclusis aliis utendi immo etiam omne ius per se spectatum, quod quis habet cum aliorum exclusione, vocatur

tur *iur suum*. Atque tum *usus* iuris sui idem est quod exercitium iuris, ita ut tu dicaris *iure duo uti*, si facis, ad quod faciendum tibi exclusis aliis ius competit; et *ab usu iuris tui alterum excludere*, si impedis, quo minus alter faciat, quod *facere* vi iuris tui prohibetur.

§. 120.

Si quis agit, quod repugnat iuri alterius in id, quod est suum, vel simpliciter quod iuri suo alterius aduersatur, is alteri **SVVM NON TRIBVIT IVS SVVM ALTERIVS** (ius alienum) **TVRBAT**. Pertinent huc etiam modi loquendi: *inuadere*, *subtrahere*, *imminuere*, *auferre alienum s. suum alterius*. Qui minus tale quid agit, vel quid agit, quod tali iure alterius minus aduersatur, is alteri **SVVM TRIBVIT, IVS SVVM TRIBVIT**; quo etiam pertinent locutiones: *relinquere alteri suum*, *abstinere ab alieno*. Vtrumque et *commisive* et *omissive* fieri potest.

§. 121.

Quoniam posito iure meo externo ponatur obligatio in altero externa necesse est §. 114; patet,

ter, quod posito obiecto aliquo tamquam meo vel posito iure meo, alteri obligatio incumbat, ea non agendi, quae meo iuri repugnat. Unde deducitur obligatio ad suum (et ius suum) cuique tribuendum, ad abstinendum ab alieno, ad nemini ius suum auferendum ad neminem in usu iuris sed impediendum, tamquam principia generalia obligationum externarum Iurisque Externi. Ergo 1) omnis actus, quo alteri non tribuitur, quod suum est, quo alteri ius suum auferitur, quo in iure suo turbatur, est actio iniusta et laesio §. 116. 118. 2) Iustitia personae externa in mera eius abstinencia ab alieno consistere potest §. 116. 3) Qui iure suo utitur, non laedit, nemini facit iniuriam nec dolo facit.

§. 122.

PROPRIETAS mea latius dicta nihil aliud est, nisi ius mihi competens, excludendi alterum ab usu eius, quod est meum, et hinc ab actu, quo ius meum turbatur §. praec., atque id, in quod alicui competit proprietatem, est ipsi PROPRIUM latius d. Quin in omne suum competat ius tale excludendi (ius prohibendi) §. 119, omne suum

continent proprietatem et est proprium. Hinc, quid ius proprium sit, et omne ius suum esse ius proprium atque conuenere proprietatem intelligitur §. *eadem*

§. 123.

Vt aliquod obiectum praedicari queat suum Caii, requiritur, 1) vt sit vtile Caio, 2) vt Caius vtendi eo ius habet, ideoque illo vti lege (externa) non prohibeatur, 3) vt Caius alium ab vfu eiusdem obiecti excludere legaliter possit (nulla lege externa vetante, 4) vt eo casu, dum alter impedit Caium in vfu vel exclusione, Caius cogere legaliter possit alterum, ne impediat.

§. 124.

Hoc itaque patet, *Suum* Caii esse obiectum vtile, circa quod Caio ius vtendi, competit, alteri vero obligatio, ab eius vfu se abstinendi incumbit. Immo quoniam omne ius pro fine eius, cui illud competit, vtilitatem quamdam, qualiscumque ea sit, habeat, necesse est, vt adeo ius, quod esset plane inutile, ius non foret §. 123; *suum* definiri etiam potest per id, in quod alicui competit ius proprium §. *praec.* et 122.

§. 126.

Licet vero omne *S V V M* sit proprium §. 121, potest tamen proprium esse vel alicui soli, vel pluribus simul, atque tunc priori casu vocatur *PROPRIVM strictius*, posteriori *COMMUNE*. Hinc *PROPRIETAS* mea (iuris mei, τὸ meum) *strictius* dicta est, quae mihi soli competit; *communio* vero (iuris, τὸ suum) est *proprietas latius* dicta pluribus simul competens.

§. 126.

Malum laesi ex laesione, hoc est, quod sentit laesus ex actione laedentis qua talis, appellatur *DAMNUM*. Ergo 1) ex omni laesione oritur damnum laeso homini §. 123; 2) malum, quod alicui ita oritur, ut qua effectus actioni alterius tamquam causae tribui non possit, non est damnum, ideoque non datur *damnum causale*; 3) malum, quod quidem alicui ex actione alterius, non vero iniusta, non laesione oritur, pariter ad damna non referendum. Talia mala *iaesurae* et *decrementi* nomine insigniuntur.

§. 127.

Damnum est laesionis affectus in laeso §. praec.: hinc ex speciebus causae suae dispelcitur, 1) quoad personam damnum dantem seu inferentem, in *damnum culpabile* (iniuria datum §. 118.) et *in-culpabile* (citra iniuriam datum), culpabile vero damnus in *culposum* et *dolosum*. 2) Quoad factum et legem *damnum commissiois et omis-siois*.

§. 128.

Laeso in laedentem ius est, ut ius suum a laedente non auferatur, ideoque damnus ipsi non inferatur, consequenter, si quod datum fuerit, ut illud cesset; alias enim ius suum esset inutile. Ergo huic iuri laesi respondet in laedente obligatio (externa) efficiendi, quo damnus a sese alteri datum cesset, quae vocatur OBLIGATIO ad REPARANDVM DAMNUM. Posita igitur laesio- ne ponitur obligatio laedentis ad reparandum damnum ei, cui est datum, ideoque laeso competit ius exigendi reparationem damni sibi a laedente illati.

§ 129.

Possemus plures adhuc alias notiones propositionesque, iuribus humanis cum Iure Naturali communes, ex ea, quam stabilivimus, Iuris Externi notione derivare. Sed quoniam, quae reliquae sunt, in ipsa Iuris Naturalis tractatione tamen sint excutienda; eademque, si suo loco probe hausta fuerint, facile mediante abstractione logica extendi, atque ita ad usum omnis Iuris Humani transferri possint; ut repetitioes eitemus, atque ut ne videamur in generalioribus et mere hypotheticis nimis occupati: dicta sufficere possunt. Id vero ex iis, quae deduximus, observare non pigebit, *finem* omnis Iuris Externi *primarium et ultimum* in eo positum esse, ut *ius suum cuique a quoque tribuatur*: *medium* vero ad hunc finem consequentem consistere *in metu coactionis* tamquam motivo, quo quisque obligatur ad abstinentiam ab alieno; tum vero, si hic metus non suffecerit ad hunc effectum producendum, *in ipso actu coactionis seu usu iuris cogendi*, ut alter obligationi erga me suae satisfaciat, utque mihi ius meum tribuatur. Unde quaenam sit *vis obligandi* legum externarum, quaenam *vis imputandi* §.

42, illamque esse earundem viam seu *virtutem principalem*, hanc *subsidiariam* intelligitur.

CAPVT VIII.

DE

OBLIGATIONE
PERFECTA

QVA

OBLIGATIONE
EXTERNAE.

§ 130.

Obligatio externa esse potest vel *naturalis* vel *positiua* §. III. et 49, obligatio perfecta est obligatio externa naturalis §. 98. et 49. Quoniam itaque obligatio perfecta est species externae, hinc Ius Naturale Cogens species Iuris Externi; sequitur, ut *principia Iuris Externi ad Ius Naturale Cogens, quatenus tamquam Ius Externum spectatur, possint applicari*. Quod si igitur termini Iuris Externi, ex. gr. *actio illicita, licita,*
prae-

praecepta, prohibita, permiffa, iniufta, laefio, iniuria, fuum; proprietas, damnum et cet. in fphaera adhibentur Iur. Nat.; neceffe eft vt confiderentur, quatenus vi legis naturalis perfectae tales funt: vnde his terminis in Iure Naturali additum naturaliter et naturale dandum, vt diftinguantur ab iis, qui in Iure Externo Pofitiuo occurrunt, atque ibidem cogitantur, quales vi legis externae pofitiuae funt. Ita ex. gr. laefio, quae vi legis perfectae talis eft, laefio eft NATVRALIS; malum laefi e laefione naturali damnum eft NATVRALE; id, in quod alicui competit ius proprium naturale, eft fuum NATVRALE; quidquid per legem perfectam licet, prohibitum, permiffum, iniuftum eft, id NATVRALITER licet, prohibitum, permiffum, iniuftum eft. Si vero hoc additum terminorum Iuris Externi in tractatione Iuris Naturalis Cogentis non femper explicite adponitur, tamen fubintelligendum eft.

§. 131.

Quodfi quid porro recta argumentandi ratione, e lege naturali de aliorum conferuatione non impedienda, deduci poteft tamquam *fuum laefio,*

fito *damnum cet.*, ad illud etiam principia harum notionum in Iure Naturali Cogenti applicari possibile clarum est. Et quum a genere ad speciem certa valeat consequentia; intelligitur, quatenus tanquam principia Iuris Naturalis, et speciatim tanquam principia obligationum perfectarum seu tanquam leges perfectae, admittendae sunt propositiones istae: *Neminem laede, cole iustitiam* §. 118. *suum cuique tribue* §. 124. *nemini ius suum aufer, ab/line te ab alieno* §. 121, *nemini damnum infer, damnum datum repara* §. 128.

§. 132.

Inde vero conficitur, pari ratione tanquam principia Iuris Naturalis, speciatimque tanquam principia iurium naturalium strictorum, admittendas esse sequentes theses: *Cuilibet competii ius naturale strictum, ne laedatur, ne iniuria afficiatur, vt suum sibi tribuatur, ne ius suum sibi auferatur, ne in usu iuris sui turbetur vel impediatur, ne sibi damnum inferatur, vt damnum datum sibi a dante reparetur* §. praec. Atque ita ius naturale cuiusuis in corporis vitaeque suae conseruationem, quod euictum dedimus §. 102.

105, per hypothefin generalius cogitari poteft tamquam *ius naturale* cuiuslibet *in conſervationem omnium iurium fuorum naturalium*.

Quum porro ius externum conſiſtat in facultate agendi, quatenus legi cuidam externae non repugnat §. 114; ſequitur vt *ius externum naturaliter detur ad agenda ea omnia, quae iuris alterius in ſui conſervationem non contrariantur, quae legi cuidam perfectae non aduerſantur, quae lure Nat. ſtricto ſunt indifferentia et quibus alter naturaliter non laeditur*. Atque ita enaſcitur conceptus iuris externi naturalis, conſequenter iuris perfecti, qua externi, quod latiffimae eſt extensionis. Quod quidem ius ſaepe neutiquam eſt facultas moralis, quin potius impoſſibilitatem moralem et peccatum continet: ſed reſpectu tui tamen (non Dei) tamquam ius externum alterius naturaliter ſpectandum et a te tamquam tale agnoſcendum, quum agnoſcenda a te ſit obligatio tua perfecta, ad alterum in his agendis per vim non impediendum, conſequenter et agnoſcendum huius obligationis correlatum ius alterius ſtrictum qua externum, quod inde ipſi per indirectum exoritur. Et tibi quidem ſuf-

ficere potest, hanc tuam obligationem esse obligationem veri nominis, voluntati diuinae et saluti societatis vniuersalis, hinc officiis socialitatis consentaneam.

§. 133.

Quum itaque finis Iuris Naturalis Cogentis, qua Iuris Externi, eo tendat, vt nos atque id omne, quod naturaliter nostrum est, conseruemus, hinc vt ne naturaliter laedamur; extenditur inde notio 1) *iuris securitatis* §. 109, quippe quod in hac sphaera comprehendit ius perfectum non patiendi, vt ab alio laedamur; vt et notio 2) *iuris defensionis* §. ead. quo continetur ius resistendi laedere conanti, daturque ideo ius naturale externum defendendi sese suumque naturale, et vi iuris defensionis vim iniustam vi repellere licet.

§. 134.

INTENTAT LAESIONEM, qui propositum (intentionem, animum) laedendi facto prodit, hoc est facto externo manifestat: ergo *laesionem intentanti vim opponere licet* §. praec. Atque *catenus conatus et animus laedendi*, manifestatus
nem

nempe, *acquiescet laesioni actuali*. Porro ob
 ius securitatis *laesionem imminentem*, quae sci-
 licet probabiliter est metuenda, *avertere a se li-*
cet, et quum status mali imminens *PERICULUM*
fit, periculum laesionis vi propulsare licet. Hinc
 perspicitur in quo consistat *SECURITAS*, qualis
 in iure Externo cogitatur; quippe securitas op-
 ponitur periculo, et hoc loco cogitatur ut status
 a periculo laesionis vacuus. Vi iuris securitatis
licet etiam laesiones praecavere, hinc iure cogen-
 di contra laesionis erga nos reum uti possumus
 etiam in hunc finem, ne denuo nos laedat, ut
 que pro datis circumstantiis et alii a laedendo de-
 terreantur. Et hoc quidem ius dicitur quibus-
 dam *ius puniendi*, quod igitur vi Iuris Naturalis
 Externi datur ad securitatem a laesione in futu-
 rum sibi adferendam. Sed praestat hoc ius appel-
 lare *IUS VINDICTAE* (ultionis), ne significatus
 iuridicus *poenae*, quo utimur in disciplinis Iuris
 Externi, confundatur cum eius significato philo-
 sophico, conf. §. 63, id quod infra plenius expo-
 netur.

§ 135.

Et quum coactio seu violentia eam ob rationem, quia et quatenus est remedium necessarium ad nos conservandos, sit naturaliter licita §. 106. sequitur ut ob eandem rationem et eatenus etiam liceat, quidquid suum est laedentis, inuadere atque auferre. Atque ita concipitur notio *coactionis, vis, violentiae* generalior et *latius dictae* conf. §. 89, qualis in omni Iure Externo cogitatur, scilicet denotat omnem *actum*, quo *suum* seu *ius suum alteri non tribuitur*. Itaque *coactio* et *vis* hoc significatu latiori, qua actus laesi in laedentem ad se suumque conservandum, naturaliter est licitus et iustus; reliqua vero omnis, hoc est ea, quae exercetur in non-laedentem, naturaliter illicita et iniusta est.

§ 136.

De cetero quoniam *coactio* spectari potest tamquam *remedium durius*: per se patet, *leniorum mediocrium* usum ad se suumque conservandum non solummodo naturaliter esse permissum, sed etiam, quatenus ad hunc finem et ius suum consequendum sufficit, esse praeceptum et vio-

lentiam prohibitam §. 102. Quamobrem ius, quod naturaliter competit cogendi laedentem, simul comprehendit ius, quibuscumque mediis lenioribus et qualibet minorum malorum illatione se suumque contra laedentem tuendi.

§. 137.

Contra laedentem violentia iuste exercetur. Quod si laeso cogitatur ut culpabilis §. 118, consequenter ut moraliter imputabilis in poenam latius dictam §. 27; violentia, qua vimur contra laedentem, considerata est ut species imputationis in poenam et quidem efficaci §. 28. Atque ita evidens est, ius Naturale cogens constituere factis naturaliter iniustis imputabilitatem in coactionem, a laeso homine exequendam, tanquam determinatum poenarum naturalium §. 110. speciem, iurique Naturali Cogendi proprium; quum cetera officia naturalia extorqueri nequeant, hinc et cetera facta naturaliter prava coactioni alterius hominis non subint §. 106, 110.

§. 138.

Itaque laesionem culpabilem non tantum imputat Deus qua legislator, sed imputare etiam potest

est homo iste, cuius violatum est ius; homo puta cogendo, Deus puniendo sensu strictiori §. 63. Imputatio, cuius auctor est Deus, vocatur IMPVTATIO IN FORO DIVINO (in foro poli, conscientiae, interno, imputatio diuina); cuius autem homo, IMPVTATIO IN FORO HVMANO (in foro soli, foro externo, imputatio humana). *Imputatio in foro diuino infinite est praestantior imputatione humano, 1) quoniam illa et ad actus internos extenditur §; haec vero ad ea, quae cognosci ab altero homine possunt, consequenter ad actus externos certos restringitur: 2) diuina numquam non vera, efficax, factis proportionata; humana ad aduerso saepe erronea, inefficax, minus proportionata.*

§. 139.

Datur tamen etiam coactio naturaliter iusta, quae non est imputatio. Summe laesionem inculpabilem §. 118. seu factum iniustum reatu vacuum, ex. gr. eius, qui vsu intellectus destituitur, vel qui versatur in casu collisionis officii perfecti cum officio morali maiori §. 104. Quoniam tale factum est inculpabile §. 117, imputari in poe-
nam

nam nequit. Ast vero nihilominus laeso hoc casu violentiam, tamquam remedium sese conferuendi necessarium, adhibere licet, et ius eius cogendi saluum perstat, quippe quod non ex actione laedentis moraliter mala, sed ex obligatione laesi ad se conferuandum promanat §. 102. Quamobrem datur coactio naturaliter iusta, quae ad imputationem referri nequit.

§. 140.

De cetero Ius Naturale Cogens a reliquo Iure Naturali distat quam longissime hoc nomine, quod custodia officiorum conscientiae et studium virtutis praemiis a Diuina Prouidentia sperandis maximis et certissimis munita intelligitur §. 56: contra vero ea officiorum dumtaxat externorum custodia iustitiaeque mere externe studium, 1) *respectu Dei* non tantum praemiis indigna sit, sed etiam, quatenus cum neglectione virtutis et officiorum conscientiae copulata est, poenis diuinis maximis et certissimis sublit §. 56; 2) *respectu aliorum* hominum vero, quatenus custodia illa tamquam nuda abstinentia ab alieno et a factis externe iniustis consideratur, nihil tribuat nisi va-

cui;

cuitatem imputabilitatis in coactionem seu exemptionem a poena Iuris Naturalis Cogentis, hoc est IMPVNITATEM. Atque eatenus Ius Naturale Cogens praemiis destituitur.

§. 141.

Si porro Ius Naturae Cogens pertractatur ut Ius Externum; eae dumtaxat actiones, quae et quatenus ab alio homine cognosci possunt in censum veniant, consequenter 1) *actionum externarum dumtaxat ratio habetur* iuris internis, quoniam actiones mere internae ab alio homine cognosci non possunt, 2) *quatenus ab altero homine cognosci possunt*, hinc quatenus earum veritas certa reddi hoc est *probari* potest. Sufficit vero in actionibus humanis *certitudo moralis* etiam ad probationem, sicubi *certitudo apodictica* haberi nequit.

§. 142.

Ultimo loco de *collisione officiorum*, qua Ius Naturale Cogens spectat, quaedam exponenda restant. Quodsi *officium necessitatis*, quod *uni debetur*; colliditur cum *officio amoris*, quod *alteri debetur*; *vincet prius*, quatenus *ceteris paribus*

ribus lex, quae iure cogendi alterius munitur, fortior ea est, quae hoc iure destituitur §. 21.

§. 143.

Datur vero etiam collisio officii necessitatis cum vitae conseruatione, hoc est cum officio naturali de conseruanda vita sua, vbi scilicet officium necessitatis expleri nequit sine iactura vitae eius, qui ad officium tale faciendum obligatur. Qui quidem status hominis, quatenus in collisione officii necessitatis cum vitae suae conseruatione versatur, vocari solet **STATVS EXTRAORDINARIVS** (irregularis status, casus necessitatis, extrema, vltima, ineluctabilis necessitas, extremum periculum); cui opponitur **STATVS** ab istiusmodi collisione vacuus, **ORDINARIVS** (regularis).

§ 144.

Quoniam vita hominis est perfectio eius fundamentalis, quippe qua sublata tolluntur omnes reliquae, quaecumque fuerint, perfectiones, quibus in hoc orbe terrarum instructus est, cessatque adeo ipsa eius humanitas; *iactura vitae non potest non considerari tamquam malum maius re-*

(pe-

*spectu iacturae plurium aliarum perfectionum humanarum. Atque eatenus obligatio ad conseruandam vitam seu ad mortem atque interitum effugiendum fortior est obligatione ad officia necessitatis facienda, et lex: ne pereas, maior est lege: ne violes officia perfecta, consequenter in collisione illa vincit, et haec ipsi cedit. Clarum itaque est, officia perfecta admittere aliquam in statu extraordinario exceptionem, hinc admittere quamdam latitudinem moralem §. 57. Atque eatenus verum est: *Necessitas non habet legem, et omnis honesta est ratio expediendae salutis.**

§. 145.

Quamobrem homini in statu extraordinario constituto naturaliter competit quaedam facultas moralis, excipiendi ab officio perfecto, vt ne pereat, quae vocatur **FAVOR NECESSITATIS**, et est species legis perfectivae §. 25.

§. 146.

Probe tamen obseruandum, ad fauorem necessitatis prouocari non posse, vbi non existit sta-

tus ille extraordinarius, hinc vbi 1) non ipsius *vita*, sed alius dumtaxat perfectionis minoris amissio, cum *officii perfecti* expletione copulata est, aut 2) vita et officium perfectum non ita colliduntur, vt, nisi hoc violetur, vita conseruari nullo modo possit, hoc est *nisi talis officii neglectio interitus evitandi sit remedium necessarium*, et hinc *unitum*.

* Quare nec 1) *apparens et opinatus* dumtaxat *status extraordinarius* locum dat necessitatis fauori; nec opus est ad eundem prouocare, vbi 2) de *officio charitatis* expediendo agitur; aut vbi 3) *contra laedentem* vita tuenda est, quod vis laesi in laedentem non est officii violatio, sed *iuris sui exercitium* §. 135.

§. 147.

Ceterum, quoniam neque hac; quam viuimus, vita felicitas summa continetur § 73, neque in eius conseruatione vltimus Dei finis poni potest §. 60, hinc nec obligatio ad vitam hanc conseruandam est suprema, sed aliis obligationibus naturalibus fortioribus omnino subordinata §. 60: *fauor quoque necessitatis hac lege naturali restringitur: quatenus obligatio maior non ob-*
stat.

stat. Unde patet, fieri posse, ut officium perfectum vincat obligationem ad vitam conservandam, ubi scilicet illud cum obligatione quadam maiori repetitur copulatum.

§. 148.

Ex dictis itaque intelligitur, quatenus detur *Favor necessitatis*, et quatenus eius usus sit moraliter et naturaliter licitus, hoc est voluntati divinae, quoad sola ratione cognosci potest, non contrarius. Atque eatenus *favor necessitatis ad iura hominis moralia et naturalia* latius dicta §. 87. recte refertur.

§. 149.

Quia tamen usu favoris huius officium perfectum, ideoque ius alterius naturale strictum violatur; *omnis actio, quae vi favoris necessitatis suscipitur, pertinet ad actiones iniustas et ad laesiones* §. 130. Quare favor necessitatis respectu *Iuris Naturalis Externi* et respectu eius, *contra quem exercetur, ius appellari nequit, quin potius hic tamquam laeso competit ius resistendi, sequae suumque defendendi* §. 133. et si quid inde mali

mali ipsi oritur, eius mali tamquam *damni sibi dati reparationem exigendi* §. 132. At sufficere potest, quod actio eiusmodi vi huius favoris suscepta sit laesio a reatu vacua, quae moraliter imputari nequit, vno verbo, *laesio inculpabilis* §. 117. 118. quum ob maiorem obligationem minor quae et quoad cum maiori colliditur, suspendatur, atque impedimentum morale obstat, quo minus defectus rectitudinis facti, qui in hoc casu deprehenditur, suppleri possit.

* Ergo status extraordinarius ex *officio perfecto officium imperfectum*, quod quibusdam videtur, *non efficit*.

* * Quid sero differentiae laesionem inter *culpabilem et inculpabilem* ratione *efficitus iuridici* intercedat, in ipsa *Iuris Naturalis* tractatione *sect. III.* ostenderetur.

I N D E X
 N O T I O N U M
 QVAE IN PROLEGOMENIS IVRIS
 NATVRAE CONTINENTVR.

A.

<i>Abusus</i> facultatum sua-		inhonesta	72
rum	38	iniusta (externe)	116
<i>Actio</i> commissiua	7	interna	I
debita	26	inuita	40
ex ignorantia	37	iussa	63
externa	I	iusta (externe)	116
<i>ext.</i> debita	}	libera	7
<i>ext.</i> iussa		<i>libera</i> commissiua et	
obligatoria		omissiua 7. 19. not.	
permissa		<i>libera</i> ratione de-	
praecepta		terminationis et	
prohibita	115	executionis 8 not.	
honesti	72	<i>Actio</i> licita	26
humana	7	mere naturalis	14
illicita	26	minus recta	26
indifferens	26	moralis	47
			mo ^a

I N D E X.

<p><i>moraliter bona</i> 47 <i>culpabilis</i> 46 <i>culposa</i> 36 <i>debita</i> 46 <i>dolosa</i> 46 <i>illicita</i> 46</p> <p><i>Actio mor. impossibil.</i> 44 <i>mor. imputabilis</i> 46 <i>inculpabilis</i> 46 <i>indifferens</i> 46 <i>licita</i> 46 <i>mala</i> 47 <i>minus recta</i> 46 <i>necessaria late</i> 11 <i> stricte</i> 44 <i>obligatoria</i> 46 <i>possibilis</i> 44 <i>praecepta</i> 46 <i>prohibita</i> 46 <i>recta</i> 46</p> <p><i>Actio negatiua</i> 7 <i>obligatoria</i> 26 <i>obl. praecepta et pro-</i> <i>hibita</i> 26 <i>omissiua</i> 7. 19 <i>not.</i> <i>permissa</i> 63 <i>permissa explicite,</i> <i>implicite et tacite</i> 63 <i>physice necessaria</i> 8 <i>positiua</i> 7</p>	<p><i>Actio praua</i> 47 <i>priuatiua</i> 7 <i>recta</i> 26 <i>turpis</i> 72 <i>Actus meri arbitrii</i> 115 <i>Aeternitas obligationis</i> <i>naturalis</i> 67 <i>Alexum</i> 119. 24 <i>Animae hum. facultas</i> <i>appetitiua</i> 2 <i>eaque inferior et su-</i> <i>perior</i> 3 <i>Animae hum. facultas</i> <i>cognoscitiua</i> 2 <i>eaque inferior et su-</i> <i>perior</i> 3 <i>Animae hum. imperium</i> <i>in se ipsam</i> 9 <i>not. **</i> <i>regimen in corpus</i> 9. <i>not. **</i></p> <p><i>Anomia</i> 34 <i>Antinomia</i> 25 <i>Arbitrium</i> 6 <i>liberum</i> 6 <i>Arbeus</i> 76 <i>Auctor</i> 27 <i>Auctoritas legis iuridi-</i> <i>cae</i> 74</p> <p style="text-align: center;">B.</p> <p><i>Beatitudo</i> 24 <i>Bonum</i></p>	
---	--	--

I N D E X.

<p><i>Bonum</i> morale seu moraliter bonum 68. 46</p> <p><i>Bonum</i> physicum 68</p> <p style="padding-left: 2em;"><i>physicum</i> positivum et privatum 68</p> <p style="text-align: center;">C.</p> <p><i>Casus</i> necessitatis 143</p> <p><i>Causa</i> impulsiva 11</p> <p><i>Causa</i> libera 27</p> <p><i>Coactio</i> late 135</p> <p><i>Coactio</i> et cogere stricte 98</p> <p><i>Collisio</i> legum 25</p> <p><i>Commune</i> 125</p> <p><i>Communio</i> iuris 125</p> <p><i>Concaussa</i> facti 31</p> <p><i>Concurrere</i> ad factum 31</p> <p><i>Conscientia</i> moralis 70</p> <p style="padding-left: 2em;">eaque bona et mala 70</p> <p><i>Conscientiae</i> obligat. 43</p> <p><i>Consociatio</i> 82</p> <p><i>Corpus</i> morale 92</p> <p><i>Corpus</i> mysticum 92</p> <p><i>Culpa</i> late 35</p> <p style="padding-left: 2em;">stricte 36</p> <p><i>Culpabilitas</i> 35</p> <p style="text-align: center;">D.</p> <p><i>Damnum</i> 126</p>	<p>circa iniur. datum } commissionis } culpabile } culposum } 127 dolosum } inculpabile } iniuria datum } naturale 130 omissionis 127</p> <p><i>Damnum</i> reparare 128</p> <p><i>Debitum</i> (actio debita) externe 115</p> <p style="padding-left: 2em;">moraliter 47</p> <p><i>Defectus</i> rectitudinis facti vincibilis et inuincibilis 34</p> <p><i>Defensio</i> 109</p> <p><i>Defensionis</i> ius 109. 133</p> <p><i>Deista</i> 76</p> <p><i>Demeritum</i> 27</p> <p><i>Detrimentum</i> 126</p> <p><i>Diligentia</i> 38</p> <p><i>Dolus</i> (pro reatu sumtus s. malus) 36</p> <p style="text-align: center;">E.</p> <p><i>Error</i> vincibilis et inuincibilis 37</p> <p><i>Excipere</i> a lege 25</p> <p style="text-align: right;"><i>Exclu-</i></p>
---	--

INDEX.

<i>Excludere</i> alterum ab		<i>inexcusabile</i>	35
vfu alicuius obiecti et		<i>Factum liberum</i>	7
ab vfu iuris sui	119	omissionis	7. 19. not.
<i>Exercere ius suum</i>	89	<i>Factum</i> stricte	7
<i>Exercitium iuris sui</i>	119	<i>Facultas animae</i> appe-	
<i>Existimatio</i>	72	titiva	2
bona et mala	72	eaeque inferiore et supe-	
<i>Externe</i> debitum		rior	3
indifferens		<i>Facultas animae</i> co-	
iustum		gnoscitiva	2
obligatorium		eaeque inferiore et supe-	
permiffum	115	rior	3
praeceptum		<i>Facultas</i> legalis	114
prohibitum		<i>Facultas</i> moralis	44
<i>Extorsio</i> stricte	98	<i>Favor</i> necessitatis	145
		<i>Felicitas</i> hominis	24
F.		interna et externa	24

<i>Factum</i> commissionis			
<i>Factum</i>	7	G.	
externe culpabile		<i>Gens</i>	97
culposum			
dolosum		H.	
inculpabile	117	<i>Honestas</i>	72
iniustum		<i>Honestum</i>	72
iustum		<i>Humanitas</i>	10
<i>in genere</i> culpabile	35	I.	
culposum	36	<i>Iactura</i>	126
dolosum	36	<i>I</i> 3	Igno-
excusabile	35		
inculpabile	35		

I N D E X.

<i>Ignorantia</i> vincibilis et	externo	} 138
invincibilis	37 humano	
<i>Illicitum</i> externe	114 interno	
in genere	26 poli et foli	}
interne	114	<i>Imputatio</i> in praemium
iur. nat. strict.	130	et in poenam 28
moraliter	46	moralis 46
naturaliter	61	<i>Imputatiuitas</i> facti 29
<i>Immutabilitas</i> obliga-	moralis 46	
tionis nat.	67	<i>Indifferens</i> externe 115
<i>Impediment.</i> legale 114	moraliter 46	
morale 45	<i>Indispensabilitas</i> obli-	
physicum 44	gationis nat. 67. not.	
<i>Imperfectio</i> hominis	<i>Infelicitas</i> hom. 24	
moralis 69	interna et externa 24	
<i>Impossibile</i> legaliter 114	<i>Inhonestas</i> 72	
moraliter 44	<i>Inhonestum</i> 72	
<i>Impossibilitas</i> legalis 114	<i>Iniuria</i> (late dicta)	
moralis 44	commiffiua	
<i>Impunitas</i> 140	culpofa	} 118
<i>Imputabile</i> factum 29	dolofa	
<i>Imputabilitas</i> facti 29	omiffiua	
<i>Imputatio</i> 28	<i>Iniufitia</i> (externa) per-	
diuina 138	fonae 116	
efficax 28	<i>Iniufia</i> (externe) actio	
facti et iuris 29. not.	116	
humana 138	<i>Iniufum</i> Iure Nat. ftri-	
inefficax 28	cto 130	
<i>in foro</i> conscien-	<i>Iniufus</i> externe talis 116	
tia 38	<i>Intellectus</i> 4	
diuino	} 1uf-	

I N D E X.

<i>Iussum</i> externe	115	idque Diuinum	et 65
Iure Nat. stricto	130	Humanum	64
moraliter	47	rationis	64
<i>Ius obiectiue</i> sumtum	63	reuelationis	64
Diuinum	63	sociale Vniuersale late d.	91
Externum	113. 116	Societatis Vniuersalis	83
Gentium Vniuersale late d.	97	societatum domesticarum naturale late d.	96
Humanum	63	<i>Ius vniuersale</i> late d.	97
Internum	113	Gentium	97
<i>Ius Naturale</i> Cogens	99	Vn. Oeconomicum	95
<i>Naturale</i> late dict.	51	sociale	91
<i>Ius Naturale late</i> dict.		Societ. domesticar.	95
aeternum	67	Societatum particularium	95
Gentium	97	<i>Ius subiectiue</i> pro facultate morali sumtum	44
immutabile	67	pro facultate personae	114
indispensabile	67 not.	pro facult. physica	63
mere tale	91	idque naturale et positium	65
necessarium	67	<i>Ius alienum</i>	120
Oeconomicum	96	<i>Ius alterius</i> turbare	120
Societatis Vniuersalis	83	<i>Ius defensionis</i>	109. 133
societatum domesticarum	95	<i>Ius externum</i>	114
societatum particularium	91		<i>Ius</i>
vniuersale	97		
<i>Ius Naturale</i> stricted.	99		
<i>Ius perfectum</i>	100		
<i>Ius philosophicum</i>	63		
<i>Ius Positium</i>	65		

INDEX.

internum	114		L.
<i>Ius meum</i>	119. 124	<i>Laedere</i>	118
<i>Ius merae facultatis</i>	115	<i>Laesio</i>	118
<i>Ius morale</i>	44	<i>Laesio commissiva</i>	} 118
<i>Ius natural. ad pericul.</i>			
propulsandum	134	culpabilis	} 118
<i>naturale</i> late d.	87	culposa	
<i>naturale</i> securitatis		dolosa	
	109. 133. 134.	imminens	134
<i>naturale</i> defensionis	133.	inculpabilis	118
<i>naturale</i> stricte d. seu		naturalis	130
strictum	100. 108	ommissiva	118
<i>Ius proprium</i> late	122	<i>Laesionem</i> intentans	34
stricte	125	<i>Latitudo</i> moralis	57
<i>Ius puniendi</i> sensu phi-		<i>Legem</i> seruare	25
los.	109. 134	<i>Legi</i> satisfacere	25
<i>Ius resistendi</i>	109	<i>Legis</i> iuridicae auctori-	
securitat.	109. 133. 134.	tas	74
<i>Ius suum</i>	119. 124.	<i>Legislator</i>	63
suum alteri auferre		<i>Legis</i> promulgatio	66
	120	<i>Legis</i> publicatio	66
suum alteri tribuere	120	<i>Leg. transgressio</i> late	34
		stricte	35
<i>Iusta</i> externe actio	116	culpabilis et inculpa-	
<i>Iustitia</i> externa et inter-		bilis	35
na personae	116	culposa et dolosa	36
<i>Iustum</i> externe tale	116	excusabilis et inexc-	
<i>Iustus</i> externe talis	116	fabilis	35
		<i>Legis</i> violatio late	34
		stricte	35
		<i>Le-</i>	

I N D E X.

<i>Legis vis obligandi et</i>		<i>Lex positiva</i>	25
imputandi	42	eaeque diuina et huma-	
<i>Legum collisio</i>	25	na	65
<i>Lex</i>	13	praeeptiva	19
aiens	19	prohibitiva	19
cedens iegi alteri	25	<i>Lex rationis</i>	64
cogens	99	reuelationis	64
diuina	43	vetans	19
<i>diuina positiva</i>	50	<i>Lex vincens legem ali-</i>	
externa	113, 116	am	25
imperfecta	99	<i>Libertas interna</i>	6
interna	113	<i>Libertas meris</i>	6
iubens	90	<i>Licium</i> extera	114
iudice talis	63	in genere	26
<i>moralis late</i>	13	interne	114
<i>moralis stricte</i>	43	Iure Naturali	stricto
<i>naturalis cogens</i>	99		130
<i>natur. imperfecta</i>	99	moraliter	46
<i>natur. late</i>	49, 50	naturaliter	51
<i>Lex naturalis stricte</i>	99	<i>Limitatio essentialis</i>	7
<i>naturalis aeterna</i>	67	<i>Lubitus</i>	
immotabilis	67	M.	
indispensabilis	67	<i>Maleficium</i>	117
necessaria	67	<i>not. Maleficus</i>	117
vniversalis	67	<i>Malum morale</i>	46, 68
<i>Lex negans</i>	19	physicum	68
<i>Lex perfecta</i>	99	idque posituum et	
perfectiua	25	priuatuum	68
<i>Lex permittens</i>	90	<i>Mereri aliquid</i>	27
		<i>Meritum late</i>	27
	1 5	stricto	

I N D E X.

	stricte	27	<i>Moraliter</i> bonum	46
<i>Meum</i>	II9	124	debitum	47
<i>Miseria</i>		24	illicitum	46
<i>Morale</i> corpus		92	impossibile (stricte)	44
impedimentum		45	indifferens	46
ius		44	iussum	47
officium		47	licitum	46
vitium		47	malum	46
<i>Moralis</i> actus		47	necessarium (stricte),	
conscientia		70		44
eaque bona et mala		70	obligatorium	46
facultas		44	possibile (stricte)	44
imperfectio		69	praeceptum	46
impossibilitas (stricte)		44	prohibitum	46
imitatio		46	<i>Motuum</i>	II
immutabilitas		46	N.	
late		13	<i>Natura</i>	10
stricta		43	hominis	10
necessitas late		11	<i>Naturae humanae</i> prima	10
necessitas stricte		44	<i>Naturale</i>	10
obligatio		43	<i>Necessarium</i> legalit.	114
perfectio		69	moraliter (stricte)	44
persona		92	<i>Necestitas</i> extrema	143
Philosophia		51	ineluctabilis	143
possibilitas (stricte)		44	legalis	114
reatus	46, 47.		moralis late	11
virtus		47	stricte	44
vitiositas		47	obligationis natur.	67
<i>Moralitas</i> actionis		47	ultima	143
			<i>Necef-</i>	

I N D E X.

<i>Necessitas casus</i>	143	<i>nat. immutabilis</i>	67
<i>Necessitas fauor</i>	145	<i>nat imperfecta</i>	98
<i>Neglectio legis et obli-</i>		<i>indispensabilis</i>	67
<i>gationis</i>	25		<i>not.</i>
<i>Negligentia</i>	38	<i>necessaria</i>	98. 100
<i>Noluntas</i>	4	<i>vniuersalis</i>	67
<i>Non-Factum</i>	7	<i>Obligatio negatiua</i>	19
	19 <i>not.</i>	<i>passiua</i>	12
		<i>perfecta</i>	98. 100
<i>O.</i>		<i>Obligationis violatio la-</i>	
<i>Obligatio (in gen.)</i>	12	<i>te</i>	34
	<i>not.</i>	<i>stricta</i>	35
<i>Obligatio (passiua)</i>	12	<i>culpabilis et culpabi-</i>	
<i>actiua</i>	12 <i>not.</i>	<i>bilis</i>	35
<i>Obligat. ad reparandum</i>		<i>culposa et dolosa</i>	36
<i>damnum</i>	128	<i>excusabilis et inexcus-</i>	
<i>affirmatiua</i>	19	<i>abilis</i>	35
<i>conscientiae</i>	43	<i>Obligatiōi satisfac-</i>	25
<i>externa</i>	112	<i>Obligatiō. collisio</i>	5
<i>in foro diuino</i>	} 112	<i>Obligator. externe</i>	
<i>externo</i>		<i>lur. Nat. stricto</i>	13
<i>humano</i>		<i>moraliter</i>	4
<i>interno</i>		<i>naturaliter</i>	61
<i>interna</i>	112	<i>Occasio agendi</i>	19
<i>iuridica</i>	63	<i>Oeconomicum ius Vniuers.</i>	
<i>iuridica naturalis et</i>		<i>late d.</i>	96
<i>positiua</i>	65	<i>Officia amoris</i>	106
<i>moralis</i>	43	<i>beneuolentiae</i>	106
<i>moralis positiua</i>	49	<i>charitatis</i>	106
<i>Obligatio naturalis</i>	49	<i>humanitatis</i>	106
<i>nat. aeterna</i>	67		<i>neces-</i>

I N D E X.

necessitatis	106	<i>Iur. N. stricto</i>	130
socialitatis	83	moraliter	46
<i>Officium</i> in genere (iuris, iuridice tale)	63	naturaliter	61
idque vel naturale		<i>Persona</i>	6
vel positivum	65	<i>Persona</i> moralis	92
<i>Officium</i> externum	113	mystica	92
imperfectum	106	<i>Philosophia</i> moralis	51
internum	113	<i>Poenae</i>	27
morale	47	iuridice talis	63
naturale	61	latiori sensu	27
perfectum	106	naturalis	65
positivum	65	philosophice talis	27
		positiva	65
		<i>Poenae diuinæ</i>	68
P.		eaque naturales et arbitrariae	68
<i>Pecatum</i>	47	<i>Possibile</i> legaliter	114
naturale	61	moraliter	44
<i>Perfectibilitas</i> hominis		<i>Possibilitas</i> legalis	114
10 not.		moralis	44
<i>Perfectio</i> hominis moralis	69	<i>Potestate</i> in alicuius positum	8
<i>Perfectionis sensus</i>	10	<i>Prima</i> naturae humanae	10
not.		<i>Principium cognoscendi</i> <i>complexum</i> obligationis in genere	23
<i>Perfectiva</i> lex	25	<i>Principium cognoscendi</i> I. N. late d. complexum	58
<i>Periculum</i>	134	incom-	
extremum	143		
<i>Permissio</i> late	63		
stricto	63		
<i>Permissum</i> externe	115		
interne	115		

INDEX.

incomplexum	59	<i>Reatus</i>	35
<i>Principium fiendi</i> juris		culposus et dolosus	36
Nat. late d.	58	moralis	46. 47
<i>Principium fiendi</i> obli-		<i>Reparatio</i> damni	128
gationis in genere	23	<i>Resistendi</i> ius naturale	110. 133
<i>Praeceptum</i> externe	115	<i>Res</i> merae voluntatis	115
interne	115	<i>Restrictio tacita</i>	57
Iure N. stricto	130	<i>Reuelatio</i> in genere	64
moraliter	46	specialis	64 <i>not.</i>
naturaliter	61	<i>Reus</i> culposus et dolosus	36
<i>Praemium</i>	27		
<i>Prauum</i>	46	S.	
<i>Probitas</i>	47	<i>Salus</i> societatis	85
<i>Prohibitum</i> externe	115	<i>Securitas</i>	134
interne	115	<i>Securitatis</i> ius	109. 133
Iure Nat. stricto	130	<i>Sensus</i> perfectionis	10
moraliter	46	<i>not.</i>	
<i>Prohibitum</i> naturalit.	61	<i>Socialitas</i>	83
<i>Promulgatio</i> legis	66	<i>Societas</i>	82
<i>Proprietas</i> late	122	composita	94
stricto	125	simplex	94
<i>Proprium</i> late	122	vniuersalis late	82
stricto	125	stricto	83
<i>Prosperitas</i> hominis	24	<i>Societat.</i> domesticae	95
<i>Publicatio</i> legis	66	<i>Societatis</i> salus	85
<i>Pugna</i> legum	25	<i>Societatum</i> domesticar.	
<i>Punctum</i> morale	57		
R.			
<i>Ratio</i> , qua facultas ani-			
mae	4		

I N D E X.

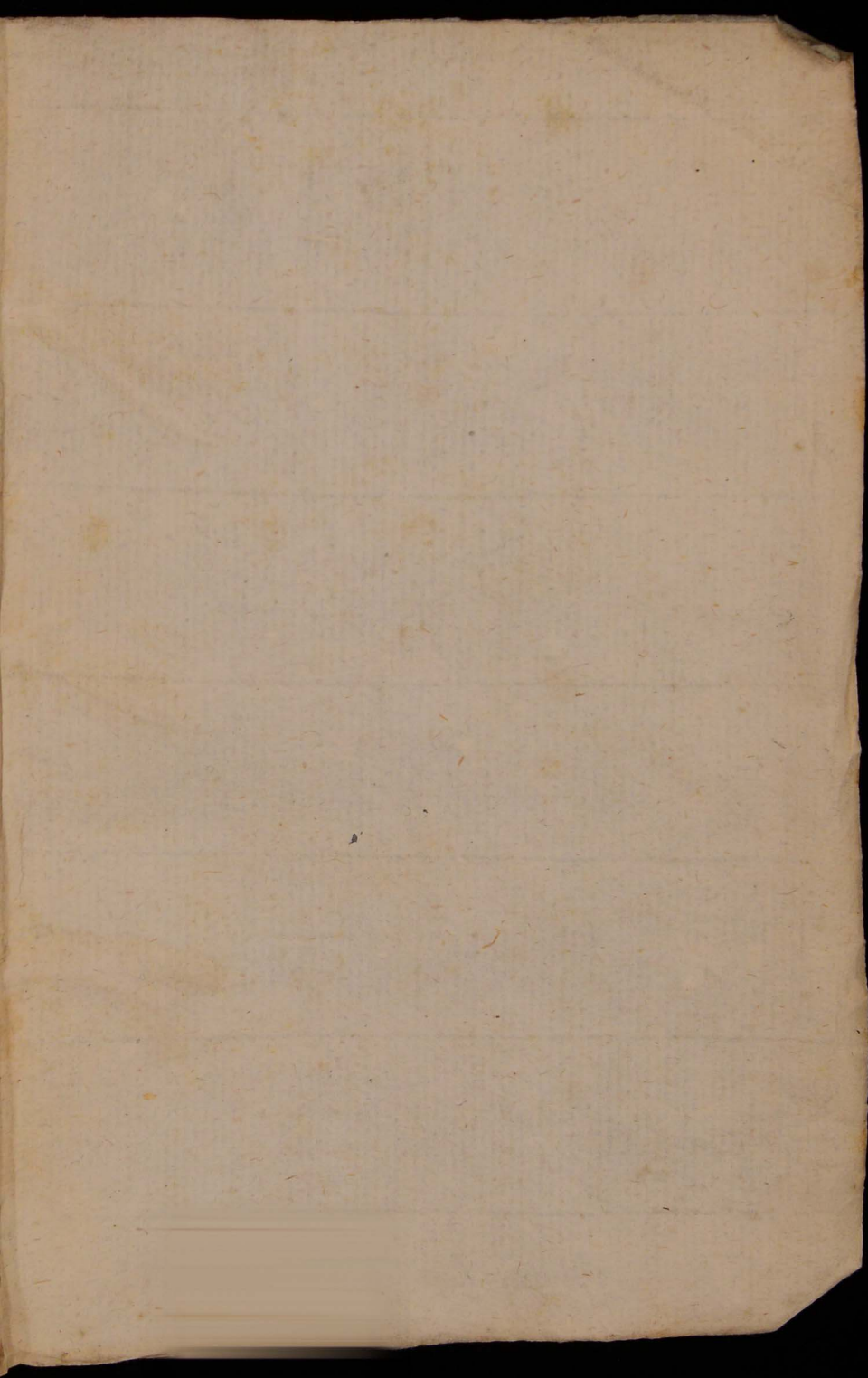
Ius vniuersale late d.	inculpabilis	65
96	inculpata	35
<i>Societatum</i> particular.	inexcusabilis	35
Ius vniuersale late d.	late	34
96	strictè	35
<i>Socius</i>	82	<i>Turpe</i>
<i>Spiritus</i>	6	<i>Turpitudine</i>
<i>Status</i> hominis extraor-	<i>Tuum</i>	119
dinarius	143	V.
extrafocialis	91	<i>Violatio legis et obliga-</i>
irregularis	141	<i>tionis vid. transgres-</i>
naturalis	91	<i>sio legis.</i>
ordinarius	143	<i>Violentia</i> late
regularis	143	135
focialis	91	strictè
<i>Stimulus</i>	11	98
<i>Superior</i>	63	<i>Virtus</i> (moralis)
<i>Suum</i>	119.124	47
<i>Suum</i> alteri non tri-		naturalis
buere	120	61
<i>Suum</i> naturale	130	<i>Vis externa</i> late
T.		135
<i>Theologia</i> positina mo-		strictè
ralis	51	98
<i>Transgressio legis</i>		<i>Vis obligandi et impu-</i>
<i>obligationis</i>	34	<i>tandi legis</i>
culpabilis	35	42
culposa	36	<i>Vitiositas</i>
dolosa	36	47
excusabilis	35	<i>Vitium</i>
		47
		<i>Vniuersalitas</i> obliga-
		tionis natur.
		67
		<i>Voluntas</i>
		4
		<i>Vsus</i> iuris sui
		119
		<i>Vri</i>
		119
		<i>Vri iure suo</i>
		89.119
		<i>Vtile</i>
		85
		<i>Vtilitas</i>
		85

12

LIBRARY OF THE
MUSEUM OF COMPARATIVE ZOOLOGY
AT HARVARD UNIVERSITY
CAMBRIDGE, MASS.

5817
14-X-41

B. UNIVERSITÀ DI PADOVA
ISTITUTO
di
FILOSOFIA DEL DIRITTO
e di
DIRITTO COMPARATO

19/11/88

UN Dip F e

BIBL. DI F

UNIVERSITA' DI PADOVA
Dipartimento di Storia
Filosofia del Diritto
e Diritto Canonico

III

P

45

BIBLIOTECA DI FILOSOFIA DEL DIRITTO

nem et conseruationem tui, subordinatam voluntati diuinae §. 57.

Ama Deum, ergo ama teipsum, ama alios.

* Duplici itaque relationum nexu inter se col-

Competit igitur naturale ius in ea, sine quibus obligationi naturali satisfieri nequit §. 45.

§. 62.

Officia hominis moralia pro differentia obiecti

